Biblia Sacra

1150-1200

Bibliothèque Nationale de France
16743 à 16746

Mise en pages et en images
Jean-Luc Monneret
2023

Christ en majesté (IV_f.127r)

Cette Bible en quatre volumes est conservée à la Bibliothèque Nationale de France (Latin 16743 à 16746). C'est un manuscrit de 213 + 240 + 234 + 173 folios daté de la seconde moitié du XIIe siècle, écrit en caractères gothiques sur parchemin et copieusement orné de majuscules historiées aux belles couleurs.

Jean-Luc Monneret
Novembre 2023

Le Christ et l'Église.

Ad Paulinum presbiterum de
omnib; diuine hystorie libris.:.

FRATER
AMBROSIUS
tua michi
munuscula
preferens de
tulit. et sua
uissimas litteras que a princi
pio amiciciarum fidem pba
te iam fidei. et ueteris amici
cie preferebant. Vera enī illa
necessitudo est. et xpi glutino
copulata. quam ñ utilitas rei
familiaris. ñ presentia tantū
corporum. ñ subdola et palpans
adulatio. sed dī timor. et diui
narum scripturarum studia
conciliant. Legimus in ueteri
bus hystoriis quosdam lustras
se prouincias. nouos adisse po
pulos. maria transisse. ut eos
quos ex libris nouerant. corā quoq;
uiderent. sic pytagoras memphyti
cos uates. sic plato egyptum. et ar
chytam tarentinum. easq; horas
ytalie. que quondam magna grecia
dicebatur. laboriosissime peragrauit.
ut qui athenis magister erat et po

I_f.1r

iudicent diem ac noctem: et sint in sig
na et tempora et dies et annos. ut lu
ceant in firmamento celi. et illuminent
terram. Et factum est ita. Fecitque deus
duo magna luminaria: luminare
maius ut preesset diei. et luminare
minus ut preesset nocti. Et stellas.
Et posuit eas deus in firmamento celi.
ut lucerent super terram. et preessent
diei ac nocti. et dividerent lucem ac
tenebras. Et vidit deus quod esset bonum:
et factum est vespere et mane dies quartus.
Dixit etiam deus. Producant V.
aque reptile anime viventis:
et volatile super terram: sub firmamen
to celi. Creavitque deus cete grandia: et
omnem animam viventem atque mota
bilem: quam produxerant aque in spe
cies suas: et omne volatile secundum genus
suum. Et vidit deus quod esset bonum: be
nedixitque eis dicens. Crescite et multi
plicamini. et replete aquas maris:
avesque multiplicentur super terram. Et
factum est vespere et mane: dies quintus.
Dixit quoque deus. Producat VI.
terra animam viventem in ge
nere suo. iumenta et reptilia. et besti
as terre secundum species suas. Factumque
est ita. Et fecit deus bestias terre iuxta
species suas: iumenta et omne reptile
terre in genere suo. Et vidit deus quod esset
bonum: et ait. Faciamus hominem
ad imaginem et similitudinem nostram
et presit piscibus maris. et volatilibus
celi. et bestiis. universeque terre. omni
que reptili quod movetur in terra. Et cre
avit deus hominem ad imaginem suam:
ad imaginem dei creavit eum: mascu
lum et feminam creavit eos. Benedi
xitque illis deus: et ait. Crescite et multi
plicamini. et replete terram. et subicite
eam. et dominamini piscibus maris:
et volatilibus celi. et universis animan
tibus que moventur super terram. Dixitque
deus. Ecce dedi vobis omnem herbam af
ferentem semen super terram. et univer
sa ligna que habent in semetipsis se
mentem generis sui. ut sint vobis in
escam. et cunctis animantibus terre.
omnique volucri celi. et universis que
moventur in terra. et in quibus est ani
ma vivens: ut habeant ad vescendum.
Et factum est ita. Viditque deus cuncta
que fecit. et erant valde bona. Et fa
ctum est vespere et mane: dies sextus.
Igitur perfecti sunt celi et terra. VII
et omnis ornatus eorum. Complevitque
deus die septimo opus suum quod fecerat.
et requievit die septimo ab omni opere
quod patrarat. Et benedixit diei septimo
et sanctificavit illum. quia in ipso cessa
verat ab omni opere suo quod creavit deus
ut faceret. VIII
Iste generationes celi et terre quan
do create sunt. in die quo fecit deus ce
lum et terram. et omne virgultum
agri antequam oriretur in terra: omnemque
herbam regionis priusquam germina
ret. Non enim pluerat dominus super
terram. et homo non erat qui operaretur
terram. sed fons ascendebat e terra.
irrigans universam superficiem terre.
Formavit igitur dominus deus hominem de li
mo terre. et inspiravit in faciem eius
spiraculum vite. et factus est homo in
animam viventem. Plantaverat

I_f.36r – La traversée de la Mer Rouge.

I_f.62r – Début du Lévitique.

I_f.81r

I_f.34r

I_f.81r – Début du Livre des Nombres

I_f.108v – Début du Deutéronome.

I_f.165r – Début du Livre de Ruth

I_f.131v, 132v – Début du Livre des Juges.

I_ff.139v – Amos – 167r – Prologue des Paralipomènes.

I_ff.170r, 190r – Paralipomènes I et II.

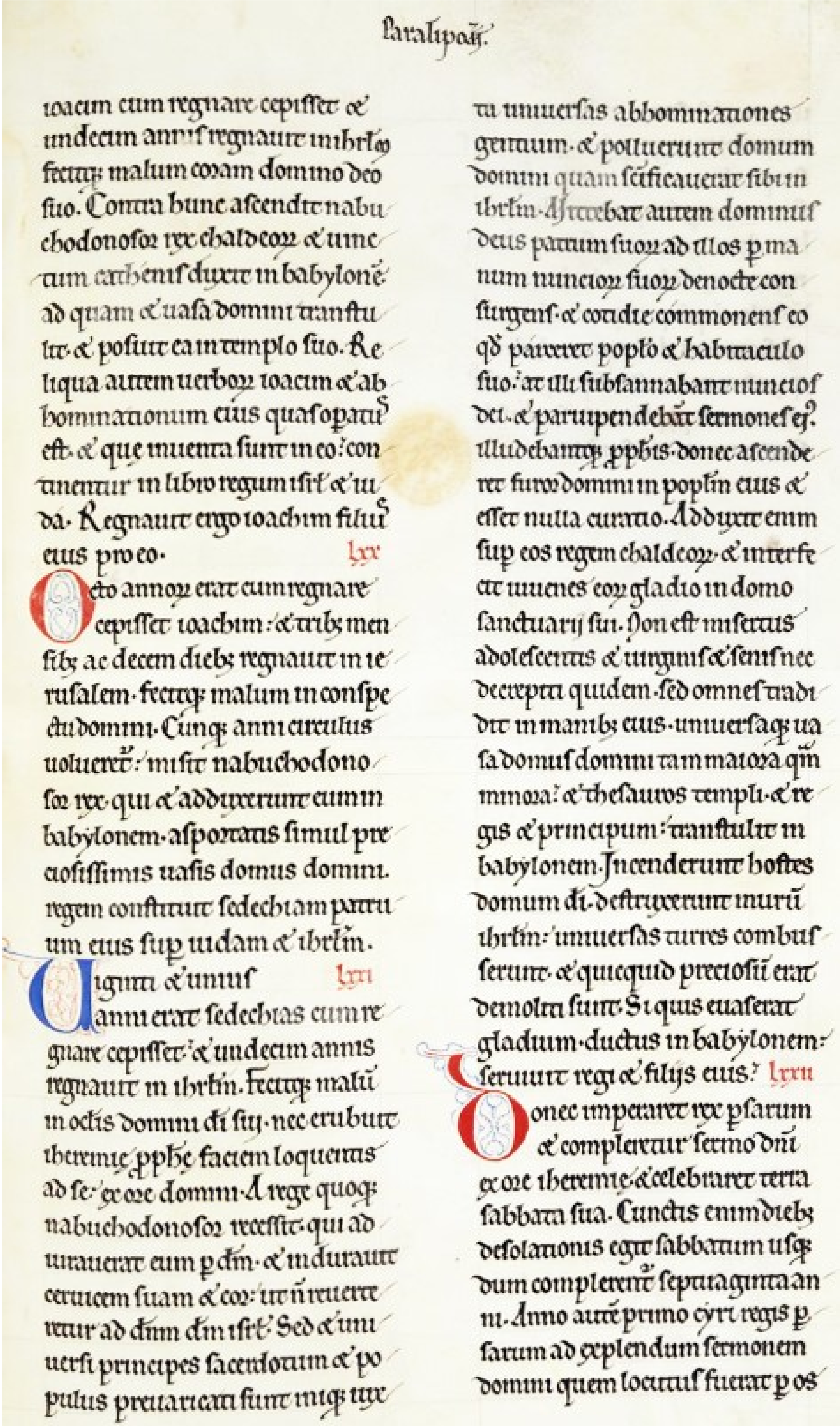

Paralipomenon.

ioacim cum regnare cepisset et
undecim annis regnavit in ierusalem
fecitque malum coram domino deo
suo. Contra hunc ascendit nabu
chodonosor rex chaldeorum et vinc
tum cathenis duxit in babylonem
ad quam et vasa domini transtu
lit et posuit ea in templo suo. Re
liqua autem verborum ioacim et ab
hominationum eius quas operatus
est et que inventa sunt in eo: con
tinentur in libro regum israel et iu
da. Regnavit ergo ioachim filius
eius pro eo. lxx

Octo annorum erat cum regnare
cepisset ioachim: et tribus men
sibus ac decem diebus regnavit in ie
rusalem. fecitque malum in conspe
ctu domini. Cumque anni circulus
volveretur: misit nabuchodono
sor rex qui et adduxerunt eum in
babylonem. asportatis simul pre
ciosissimis vasis domus domini.
regem constituit sedechiam patru
um eius super iudam et ierusalem.

Viginti et unius lxxi
annorum erat sedechias cum re
gnare cepisset: et undecim annis
regnavit in ierusalem. Fecitque malum
in oculis domini dei sui. nec erubuit
iheremie prophete faciem loquentis
ad se: ex ore domini. A rege quoque
nabuchodonosor recessit. qui ad
iuraverat eum per deum. et induravit
cervicem suam et cor: ut non reverte
retur ad dominum deum israel. Sed et uni
versi principes sacerdotum et po
pulus prevaricati sunt inique iuxta

universas abbominationes
gentium. et polluerunt domum
domini quam sanctificaverat sibi in
ierusalem. Mittebat autem dominus
deus patrum suorum ad illos per ma
num nunciorum suorum de nocte con
surgens et cotidie commonens eo
quod parceret populo et habitaculo
suo: at illi subsannabant nuncios
dei. et parvipendebant sermones eius.
illudebantque prophetis. donec ascende
ret furor domini in populum eius et
esset nulla curatio. Adduxit enim
super eos regem chaldeorum. et interfe
cit iuvenes eorum gladio in domo
sanctuarii sui. Non est misertus
adolescentis et virginis et senis nec
decrepiti quidem. sed omnes tradi
dit in manibus eius. universaque va
sa domus domini tam maiora quam
minora: et thesauros templi et re
gis et principum: transtulit in
babylonem. Incenderunt hostes
domum dei. destruxerunt murum
ierusalem: universas turres combus
serunt. et quicquid preciosum erat
demoliti sunt. Si quis evaserat
gladium. ductus in babylonem:
servivit regi et filiis eius. lxxii

Donec imperaret rex persarum
et compleretur sermo domini
ex ore iheremie. et celebraret terra
sabbata sua. Cunctis enim diebus
desolationis egit sabbatum usque
dum complerentur septuaginta an
ni. Anno autem primo cyri regis per
sarum ad explendum sermonem
domini quem locutus fuerat per os

I_ff.213r, 213v – Fin du volume I

iheremie· suscitauit dominus spi
ritum cyri regis persarum· qui ius
sit predicari in uniuerso regno
suo etiam per scripturam dicens·
Hec dicit cyrus rex persarum· Omnia
regna terre dedit michi dominus
deus celi· et ipse precepit michi ut
edificarem ei domum in ierusalem·
que est in iudea· Quisquis ex uobis
est in omni populo eius· sit dominus deus
suus cum eo· et ascendat·

BIBLIOTHEQUE NATIONALE

II_ff.1r – Préface de Saint Jérôme des Livres des Prophètes,
3v – Livre d’Isaïe.

II_ff.34r, 37v – Prologue et Livre de Jérémie.

II_ff.78v, 81r – Prologue et Livre d'Ézéchiel.

thalym una. p circuitum decē
& octo milia: & nomen ciuitatis
ex illa die dominus ibidē. amen.
Explicit liber iezechielis pphe.
Ubicumq; medi
cina uel sanctitas
necessaria est.
raphael uadit.
Raphael inter

Incipit plogus hieronimi prbri:
in danielē pphā
Danihelem
prophetam
iuxta septu
aginta inter
pretes. dni
saluatoris ecclie non legunt.

II_f.116v – Prologue et Livre de Daniel.

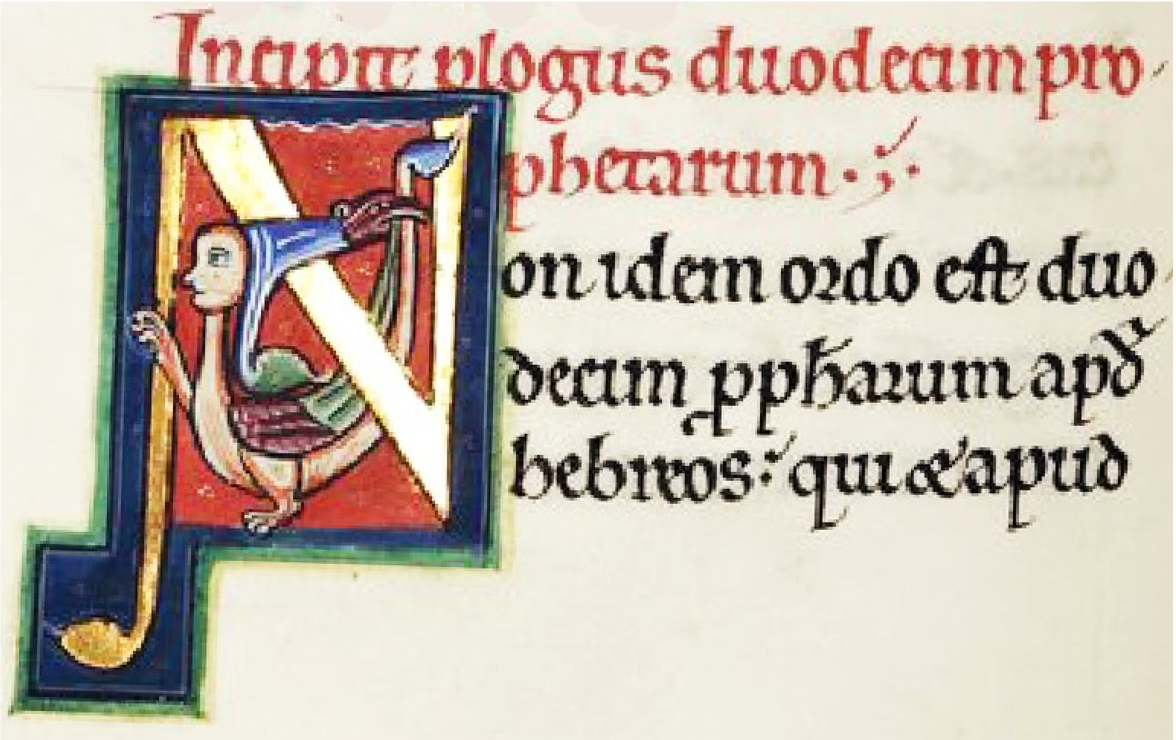

II_ff.118r – Daniel – 132v – Prologue des douze prophètes.

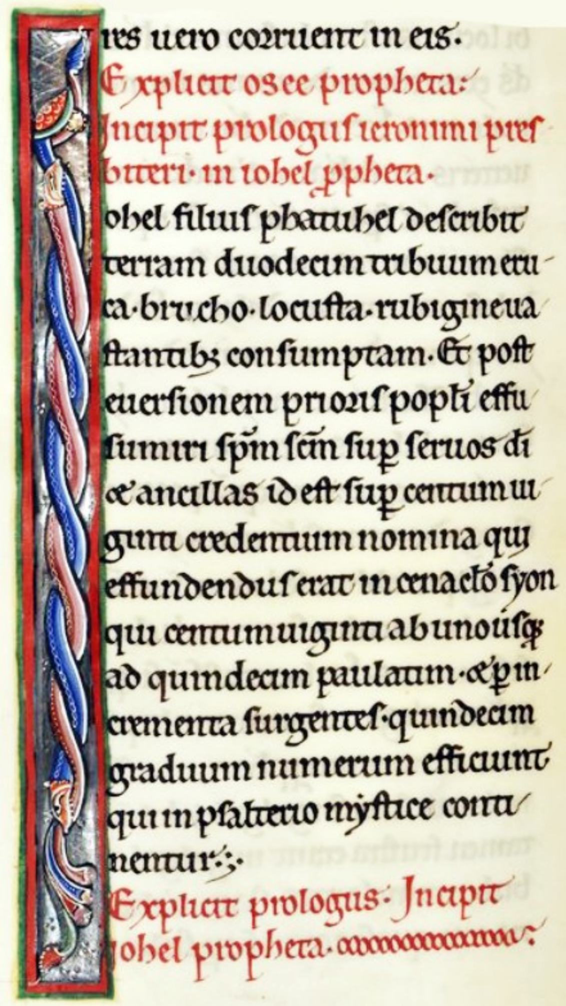

II_ff.133r, 137v – Osée, Joël.

II_ff.138r, 139v – Parole du Seigneur, Prologue d’Amos.

II_ff.139v, 145v – Amos, Préface du Livre de Michée.

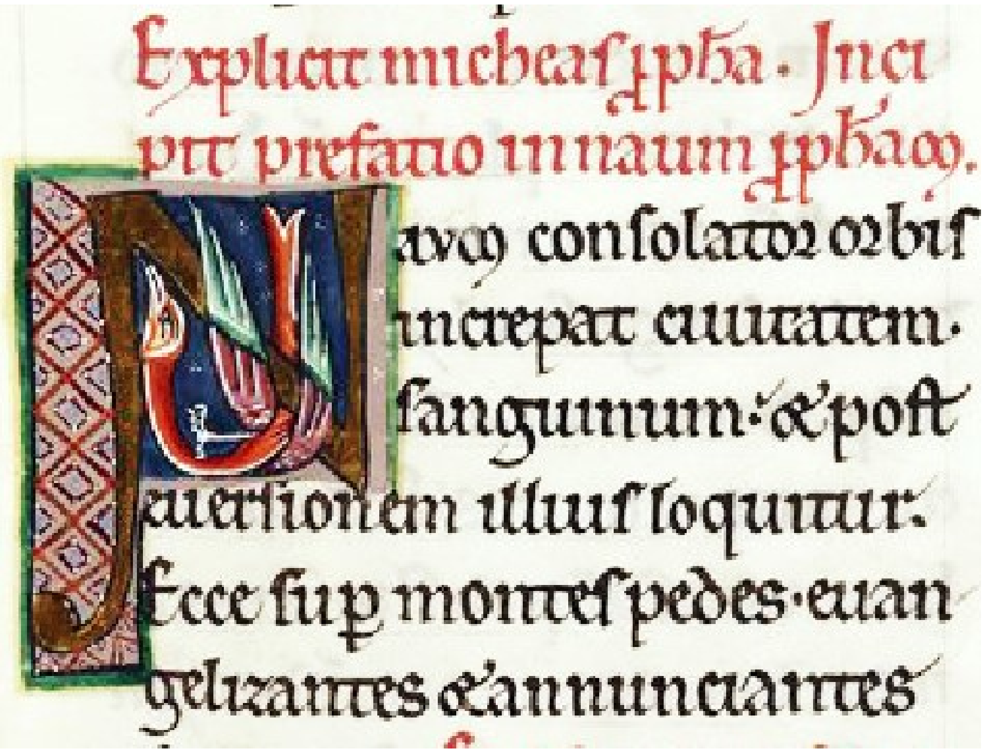

II_ff.143v, 148v – Abias, Préface de Nahum.

tem esau. et erit dño regnum.
Explicit abdias propheta.
Incipit prefatio in ionā pphā.
onas columna pulcherrima.
naufragio suo passionem dñi
prefigurans. mundum ad pe
nitentiam reuocans. sub no
mine niniue. salutem gentib;
nunciat. Explicit prefatio.
Incipit ionas ppheta.
t factū
est uer
bum
domini
ad ionā
filium
amathi.

Incipit prefatio in aba
cuch prophetam.
bacuc luctator fortis
simus. et rigidus
stat sup custodiā
suam. et figit gra
dum sup munti
onem ut xpm in cruce contem
pletur: et dicat. operuit celos glā
eius: et laudis eius plena est
terra. Splendor eius ut lux erit

II_ff.144, 149 – Préfaces de Jonas et Habaquq.

II_ff.145v, 150r – Préfaces de Michée, Sophonie.

II_ff.148v, 150r – Nahum, Habaquq.

II_ff.151v, 160r – Préfaces de Sophonie et Malachie.

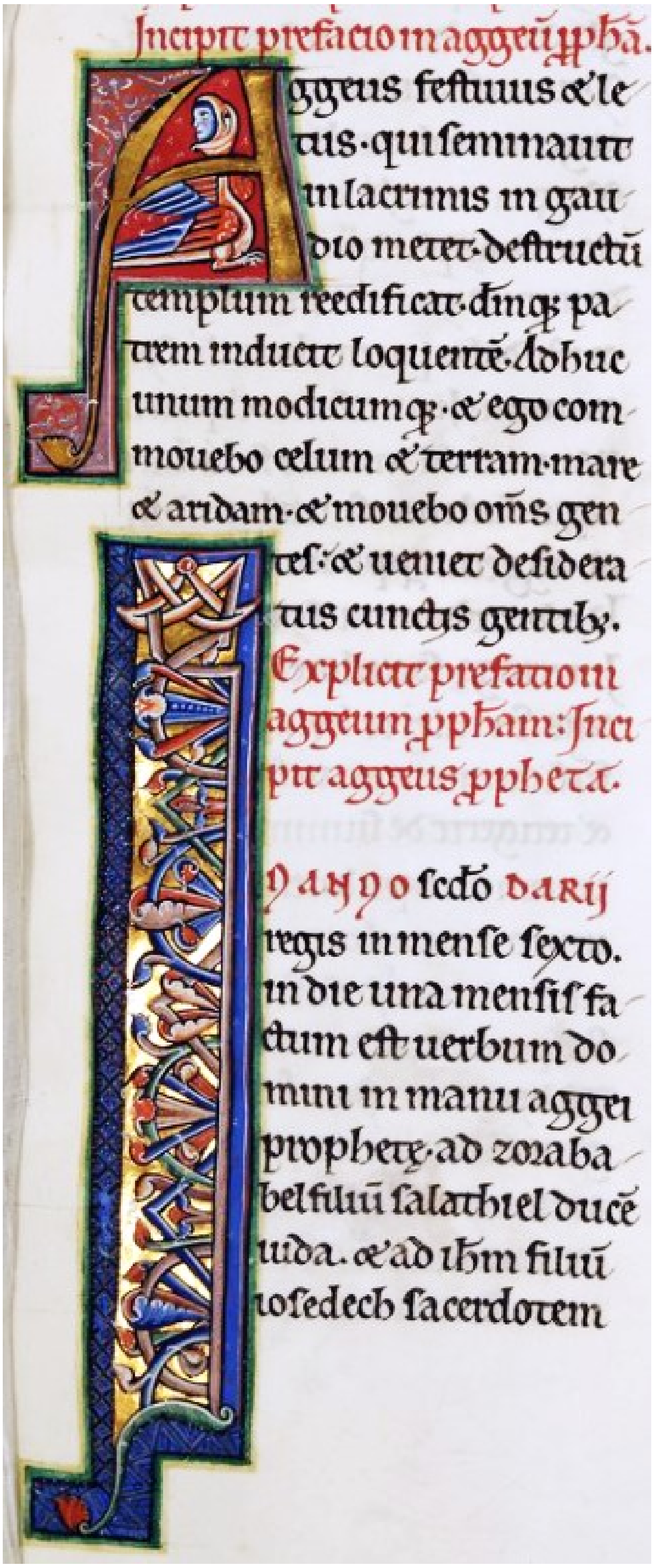

II_ff.152r ; 154r – Préfaces d’Aggée.

II_ff. – Préface de Malachie, Livre de Baruch.

II_ff.165r, 165v

II_ff.166r, 166v – Lettres de Jérôme au pape Damas et du pape à Jérôme.

Item sci hieronimi ad damascu.
Beatissimo pape damaso
sedis aplice urbis rome
hieronimus supplex.
legi litteras aptatus
uri. ut scdm simplicitate sep

Item unde supra.
Versus damasi et ieronimi. Dam.
Psallere qui docuit dulci
modulamine scis. Ier.
Nouerat iste dece legis
qui uerba dedisset. damas.
Quot digitis cytharam cordis
totidemq dicauit. Ier.
Nomina uel signum numeru
crux ipsa notaret. damas.
Credere quid dubitas. uirtus
regit omnia xpi. Ier.
Qui uarias iunxit uno sub car
mine linguas. damas.
Et pecudes uolucresq dim cog

II_ff.167r, 167v – Lettres idem.

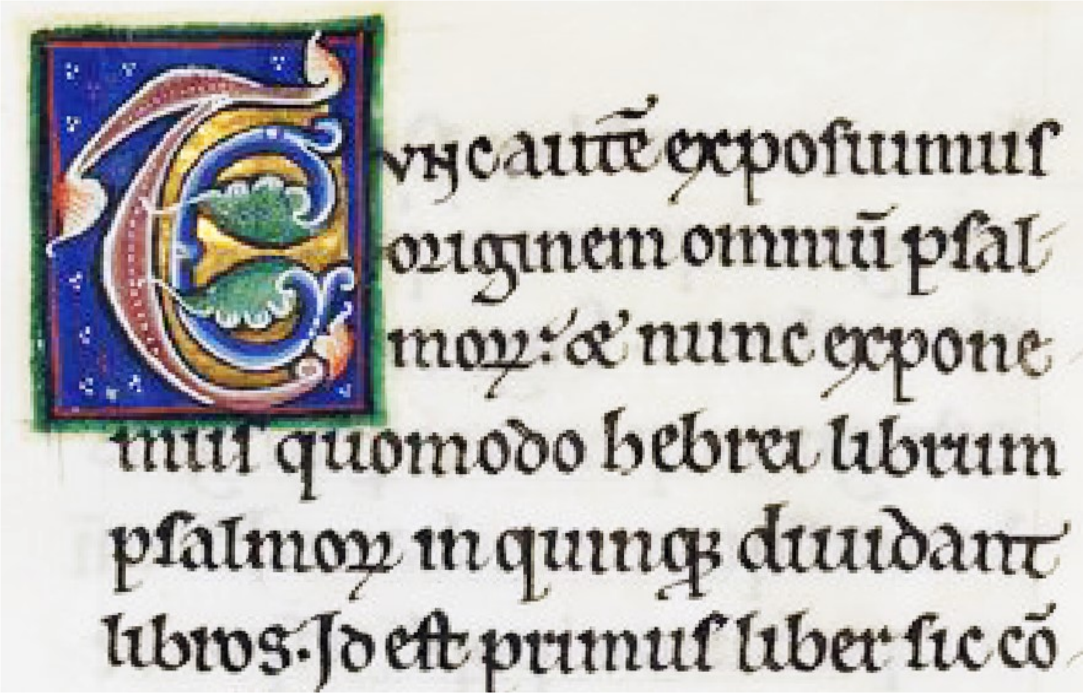
Tunc autē exposuimus
originem omniū psal
morum: & nunc expone
mus quomodo hebrei librum
psalmorum in quinque diuidant
libros. Id est primus liber sic cō

tela gerentem.
Surdor demens coleret qui tē
pla deorum. Jeronimus reliquit.
Iactauit saxo tereti truncumque
Iudicioque dei ingenti mox cede
peracta. Dauid ex hoste triphea.
Constrauit poplis tulerat que
Hec damasus fecit scē tuos mō
strare triumphos.
Item de libro scī ysidori.
Liber psalmorum quamquam
uno concludatur uolu
mine. non est tamen uno co

II_ff.167r, 168r

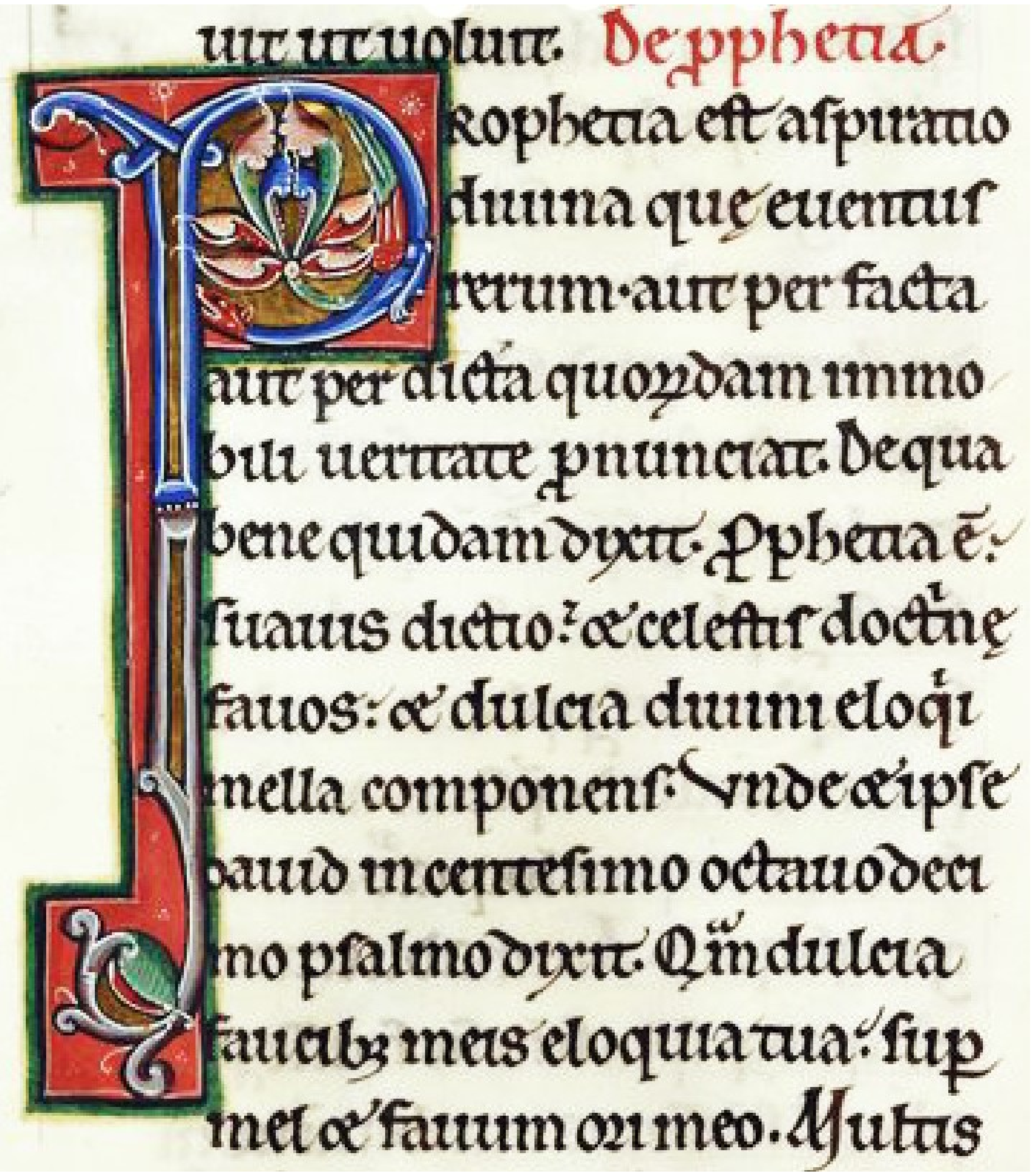

uit ut voluit. De prophetia
Prophetia est aspiratio
divina que eventus
rerum aut per facta
aut per dicta quondam immo
bili veritate pnunciat. De qua
bene quidam dixit. Pphetia e.
suavis dictio et celestis doctne
favos: et dulcia divini eloqi
mella componens. Unde et ipse
david in centesimo octavodeci
mo psalmo dixit. Qm dulcia
faucibz meis eloquia tua: sup
mel et favum ori meo. Multis

ominus illumina
tio mea: et salus
mea quem timebo
Dns protector
vite mee: a quo
trepidabo. Dum

II_ff.168r, 181v

II_f.188r – Psaumes 64 et 65.

II_ff.191v, 195v – Psaumes 68 et 80.

II_ff.199r, 199v – Psaumes 97 et 101..

II_ff.203r, 211v – Prologue des Livres d’Esdras

uocabor ad studiu[m]
quam illorum detrac
tione et odio deter
rebor. Explicit
prologus ieronimi
presbiteri. incipit
liber esdre primus.
In anno primo cyri
regis persarum ut im
pleretur uerbum
domini ex ore iher
mie suscitauit do
minus spiritum cyri re
gis persarum et pre
dicauit in uniuerso
regno suo etiam per
scripturam dicens.
Hec dicit cyrus rex
persarum. Omnia
regna terre dedit
michi dominus deus
celi. et ipse precepit
michi ut redifica
rem ei domum in
ihrlm que est in
iudea. Quis est in uobis de omni

II_f.212r – Prologue du Premier Livre d’Esdras.

III_ff.218v, 228r – Livres d'Esdras.

III_ff.3r, 28r – Samuel – Livres I et II.

III_ ff.3r, 28r –Détails de la page ci-contre.

III_ff.48r, 93r – Maccabées II, prologue des Paraboles de Salomon.

III_f.94r – Paraboles de Salomon.

III_ff.71v, 115r – Malachie, Prologue de la Sagesse.

III_ff.108r, 112v – L’Ecclésiaste,
Le Cantique des Cantiques : le Christ et l’Église.

III_ff.116r, 125r – Livre de la Sagesse.
Prologue du Siracide.

Explicit liber ecclesiasticus. Incipit
plogus in libro iob.
COGOR
per singulos
scripture diui
ne libros ad
uersariorum
respondere
maledictis. qui interpretationem

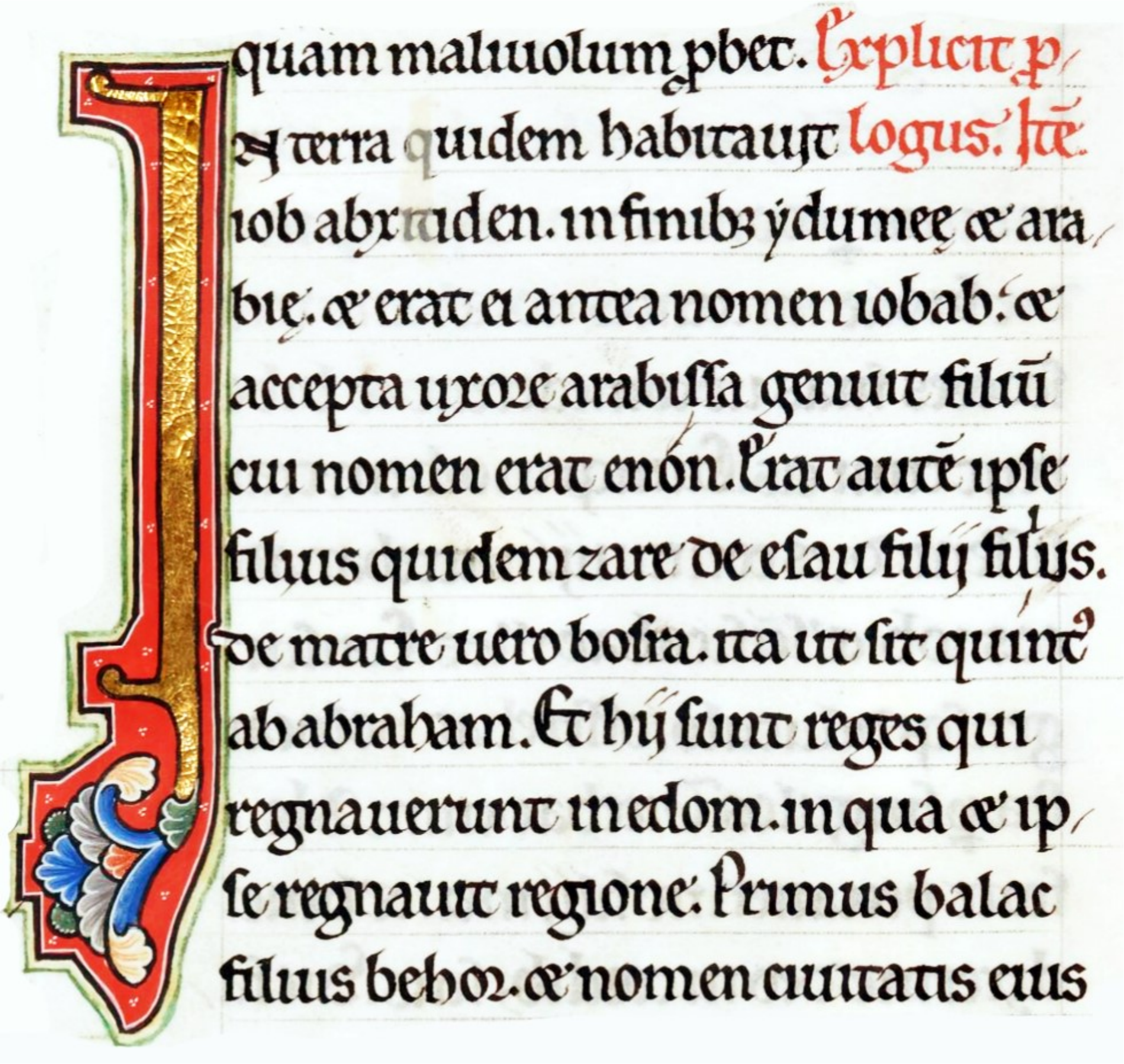
quam maliuolum pbet. Explicit p
In terra quidem habitauit logus. Ite
iob abxitiden. in finibz ydumee et ara
bie. et erat ei antea nomen iobab. et
accepta uxore arabissa genuit filiu
cui nomen erat enon. Erat aute ipse
filius quidem zare de esau filij filius.
de matre uero bosra. ita ut sit quintus
ab abraham. Et hij sunt reges qui
regnauerunt in edom. in qua et ip
se regnauit regione. Primus balac
filius behor. et nomen ciuitatis eius

III_ff.153r, 154r – Prologue et Livre de Job.

III_f.154r – Livre de Job.

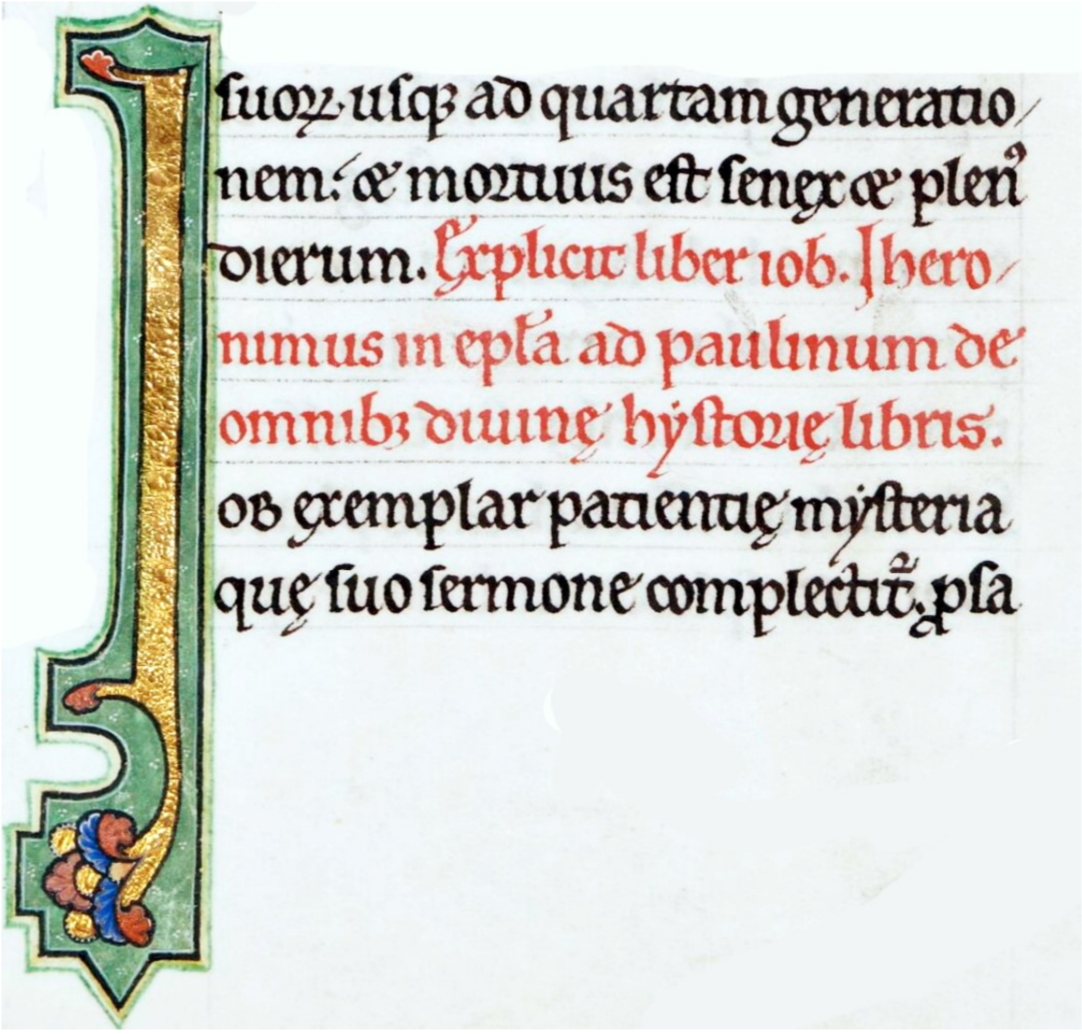

suorum usque ad quartam generatio-
nem. et mortuus est senex et plenus
dierum. Explicit liber iob. Hiero-
nimus in epistola ad paulinum de
omnibus divine hystorie libris.
ob exemplar patientie mysteria
que suo sermone complectitur. psa

sinu meo. Explicit. Incipit prologus
sancti hieronimi in libro tobie.
CHROMATIO
et heliodoro
episcopis. hie-
ronimus pres-
biter in domino
salutem. Mi-

III_ff.170r, 170v – Lettre de Jérôme, prologue de Tobie.

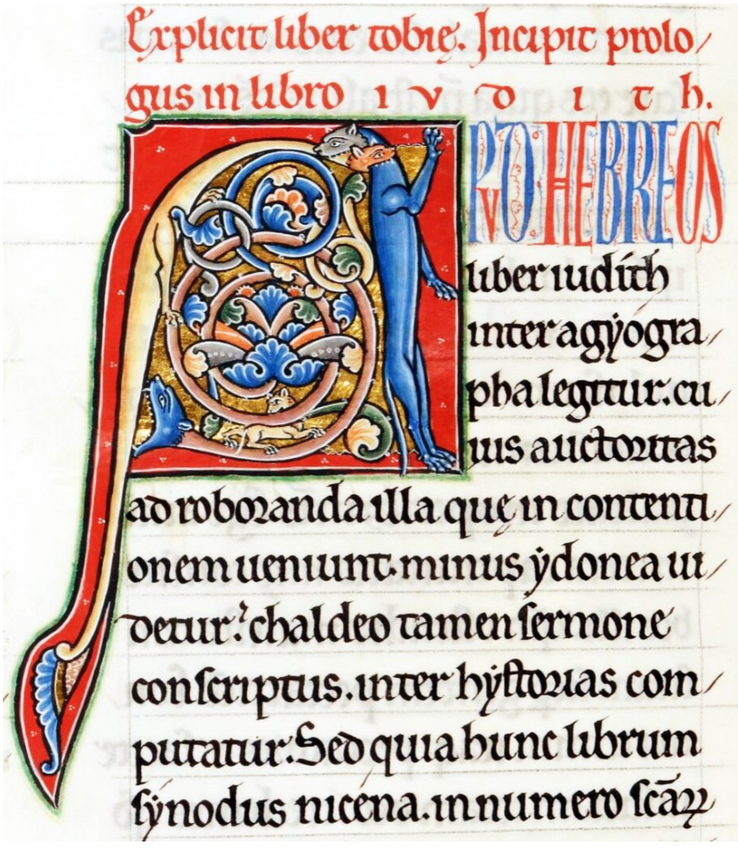
Explicit liber tobię. Incipit prolo/
gus in libro I V D I T H.
APVD HEBREOS
liber iudith
inter agyogra/
pha legitur. cu/
ius auctoritas
ad roboranda illa quę in contenti/
onem ueniunt. minus ydonea ui/
detur. chaldeo tamen sermone
conscriptus. inter hystorias com/
putatur. Sed quia hunc librum
synodus nicena. in numero scãꝝ

III_ff.171r, 177v – Tobie, prologue de Judith.

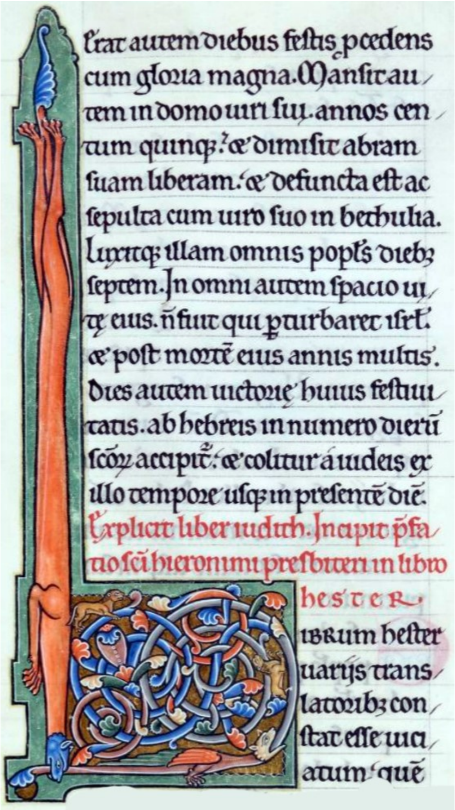

III_ff.178v, 187v – Judith, préface d'Esther.

III_f.188r – Livre d'Esther. À droite, détails des médaillons.

debz in
du uestibz regiis. z iponi sup
qui de sella regis est.

Hoc honore dign̄ ē. quē rex uol. ho.
Que ē petitio tua.
Da m aīa mea. z poplm meū.

III_ff.196v, 197v – Prologue et Livre des Maccabées.

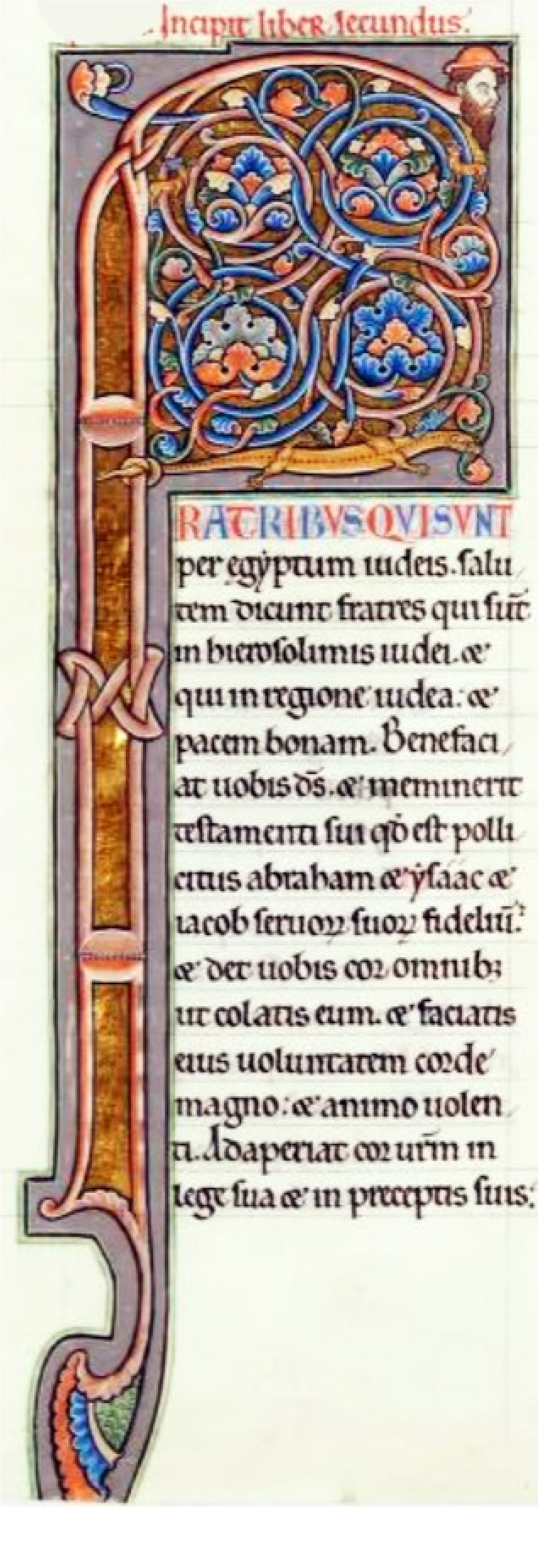
Incipit liber secundus.

FRATRIBUS QUI SUNT
per egyptum iudeis. salu
tem dicunt fratres qui sunt
in hierosolimis iudei. et
qui in regione iudea. et
pacem bonam. Benefaci
at uobis ds. et meminerit
testamenti sui quod est polli
citus abraham et ysaac et
iacob seruorum suorum fidelium.
et det uobis cor omnibus
ut colatis eum. et faciatis
eius uoluntatem corde
magno: et animo uolen
ti. Adaperiat cor urm in
lege sua et in preceptis suis.

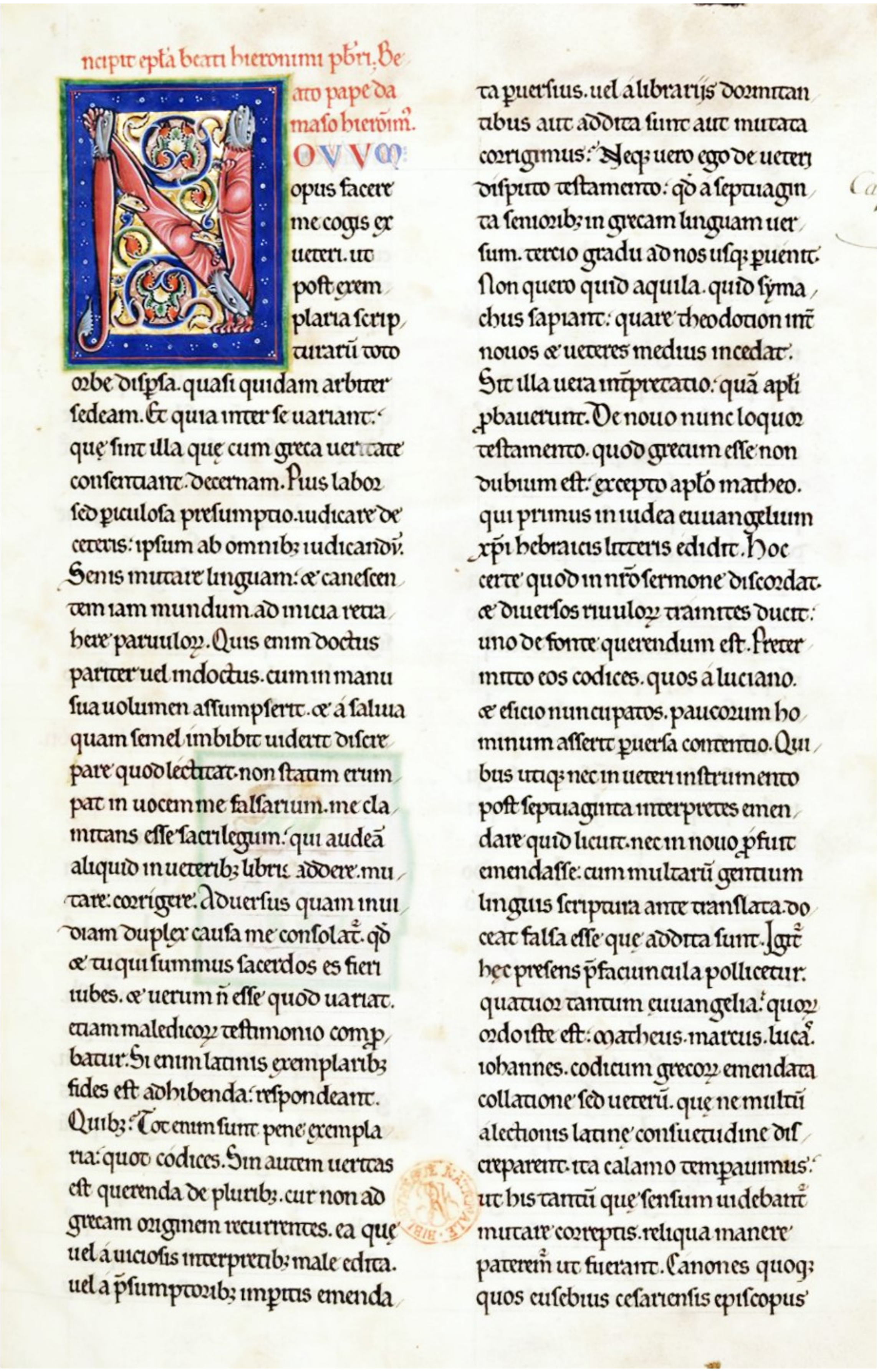

Incipit epistola beati hieronimi presbiteri. Beato pape damaso hieronimus.
NOVVM opus facere
me cogis ex
ueteri. ut
post exem
plaria scrip
turarum toto
orbe dispersa. quasi quidam arbiter
sedeam. Et quia inter se uariant:
que sint illa que cum greca ueritate
consentiant. decernam. Pius labor
sed periculosa presumptio. iudicare de
ceteris: ipsum ab omnibus iudicandum.
Senis mutare linguam: et canescen
tem iam mundum ad initia retra
here paruulorum. Quis enim doctus
pariter uel indoctus. cum in manu
sua uolumen assumpserit. et a saliua
quam semel imbibit uiderit discre
pare quod lectitat. non statim erum
pat in uocem me falsarium. me cla
mitans esse sacrilegum: qui audeam
aliquid in ueteribus libris addere. mu
tare. corrigere. Aduersus quam inui
diam duplex causa me consolatur. quod
et tu qui summus sacerdos es fieri
iubes. et uerum non esse quod uariat.
etiam maledicorum testimonio compro
batur. Si enim latinis exemplaribus
fides est adhibenda: respondeant.
Quibus? Tot enim sunt pene exempla
ria: quot codices. Sin autem ueritas
est querenda de pluribus. cur non ad
grecam originem recurrentes. ea que
uel a uiciosis interpretibus male edita.
uel a presumptoribus imperitis emenda
ta peruersius. uel a librariis dormitan
tibus aut addita sunt aut mutata
corrigimus. Neque uero ego de ueteri
disputo testamento: quod a septuagin
ta senioribus in grecam linguam uer
sum. tercio gradu ad nos usque peruenit.
Non quero quid aquila. quid syma
chus sapiant: quare theodotion inter
nouos et ueteres medius incedat.
Sit illa uera interpretatio: quam apostoli
probauerunt. De nouo nunc loquor
testamento. quod grecum esse non
dubium est: excepto apostolo matheo.
qui primus in iudea euuangelium
christi hebraicis litteris edidit. Hoc
certe quod in nostro sermone discordat.
et diuersos riuulorum tramites ducit:
uno de fonte querendum est. Preter
mitto eos codices. quos a luciano.
et esicio nuncupatos. paucorum ho
minum asserit peruersa contentio. Qui
bus utique nec in ueteri instrumento
post septuaginta interpretes emen
dare quid licuit. nec in nouo profuit
emendasse: cum multarum gentium
linguis scriptura ante translata do
ceat falsa esse que addita sunt. Igitur
hec presens prefatiuncula pollicetur:
quattuor tantum euuangelia: quorum
ordo iste est: matheus. marcus. lucas.
iohannes. codicum grecorum emendata
collatione sed ueterum. que ne multum
a lectionis latine consuetudine dis
creparent. ita calamo temperauimus:
ut his tantum que sensum uidebantur
mutare correctis. reliqua manere
pateremur ut fuerant. Canones quoque
quos eusebius cesariensis episcopus

IV_f.1r

IV_ff.1v, 2r – Préfaces.

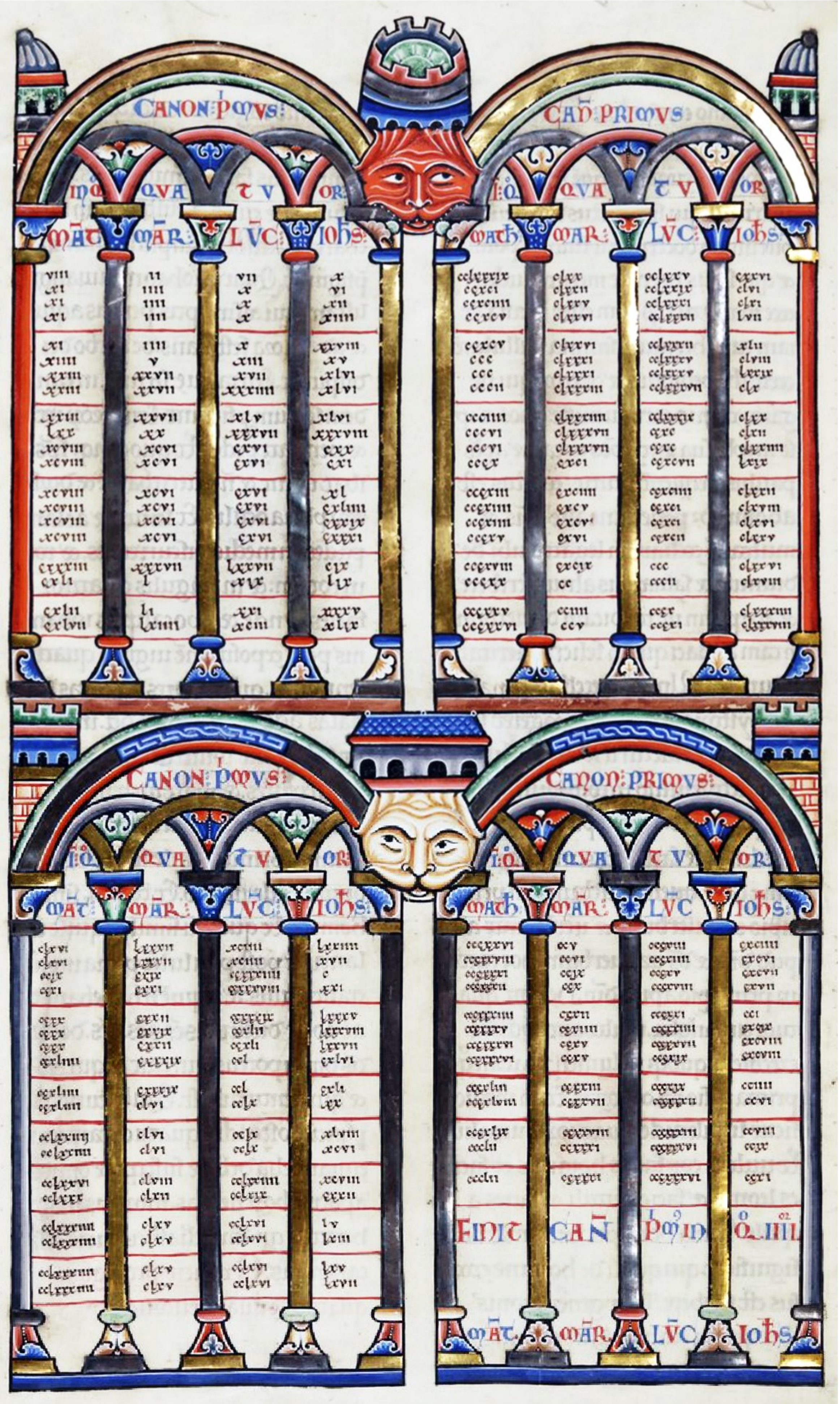

IV_f.3v – Canons évangéliques

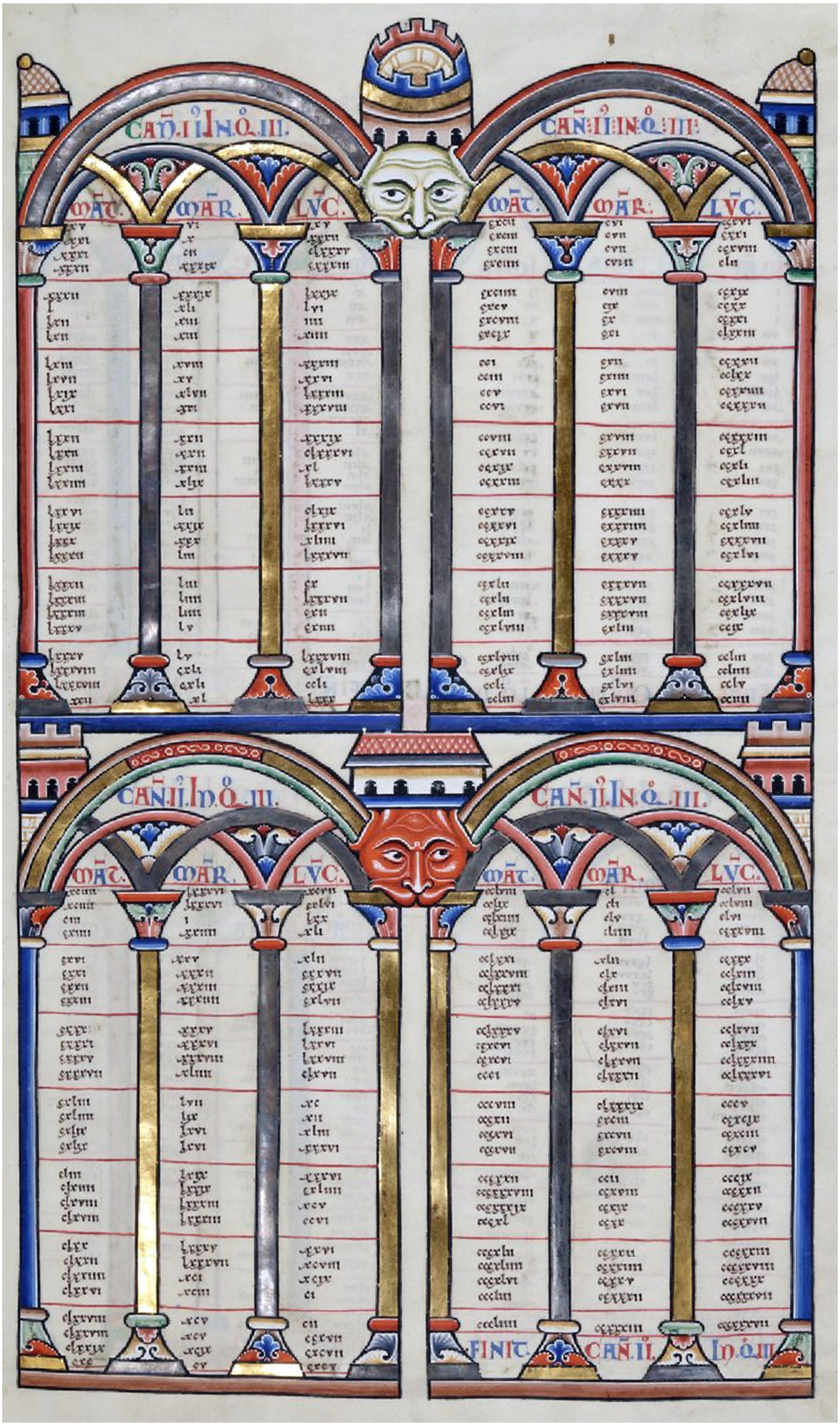

IV_f.4r

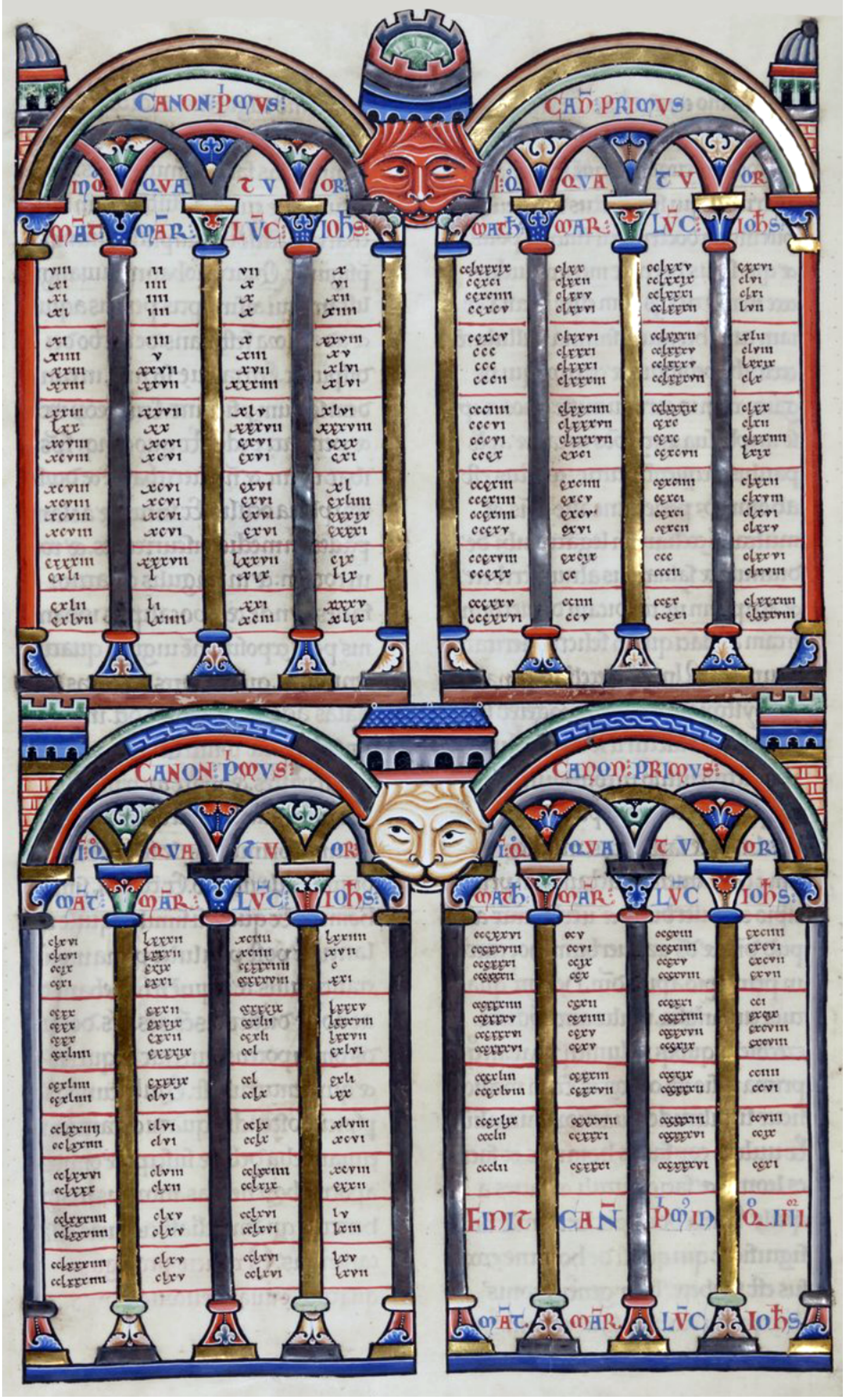

CANON PRIMVS

IN QVA TVOR

MAT	MAR	LVC	IOHS
viii	ii	vii	x
xi	iiii	x	vi
xi	iiii	x	xii
xi	iiii	x	xiiii
xi	iiii	x	xxviii
xiiii	v	xiii	xv
xxiii	xxvii	xvii	xlvi
xxiii	xxvii	xxxiiii	xlvi
xxiii	xxvii	xlv	xlvi
lxx	xx	xxxvii	xxxviii
xcviii	xcvi	cxvi	cxx
xcviii	xcvi	cxvi	cxi
xcviii	xcvi	cxvi	xl
xcviii	xcvi	cxvi	cxliii
xcviii	xcvi	cxvi	cxxix
xcviii	xcvi	cxvi	cxxxi
cxxxiii	xxxvii	lxxvii	cix
cxli	l	xix	lix
cxlii	li	xxi	xxxv
cxlvii	lxiiii	xciii	xlix

CAN PRIMVS

IN QVA TVOR

MATH	MAR	LVC	IOHS
cclxxxix	clxv	cclxxv	cxxvi
ccxci	clxxii	cclxxix	clvi
ccxciiii	clxxv	cclxxxi	clxi
ccxcv	clxxvi	cclxxxii	lvii
ccxcv	clxxvi	cclxxxii	xlii
ccc	clxxxi	cclxxxv	clviii
ccc	clxxxi	cclxxxv	lxxix
cccii	clxxxiii	cclxxxvii	clx
ccciiii	clxxxiiii	cclxxxix	clxx
cccvi	clxxxvii	ccxc	clxii
cccvi	clxxxvii	ccxc	clxxiiii
cccx	cxci	ccxcvii	lxix
cccxiii	cxciiii	ccxciiii	clxxii
cccxiiii	cxcv	ccxci	clxviii
cccxiiii	cxcv	ccxci	clxvi
cccxv	cxcvi	ccxcii	clxxv
cccxviii	cxcix	ccc	clxxvi
cccxx	cc	cccii	clxviii
cccxxv	cciiii	cccx	clxxxiiii
cccxxvi	ccv	cccxi	clxxxviii

CANON PRIMVS

IN QVA TVOR

MAT	MAR	LVC	IOHS
clxvi	lxxxii	xciii	lxxiiii
clxvi	lxxxii	xciiii	xvii
ccix	cxix	ccxxxiiii	c
ccxi	cxxi	ccxxxviii	xxi
ccxx	cxxii	ccxxxix	lxxxv
ccxx	cxxix	ccxlii	lxxxviii
ccxx	cxxii	ccxli	lxxvii
ccxliii	cxxxix	ccl	cxlvi
ccxliiii	cxxxix	ccl	cxli
ccxliiii	clvi	cclx	xx
cclxxiiii	clvi	cclx	xlviii
cclxxiiii	clvi	cclx	xcvi
cclxxvi	clviii	cclxxiiii	xcviii
cclxxx	clxii	cclxix	cxxii
cclxxxiiii	clxv	cclxvi	lv
cclxxxiiii	clxv	cclxvi	lxiii
cclxxxiiii	clxv	cclxvi	lxv
cclxxxiiii	clxv	cclxvi	lxvii

CANON PRIMVS

IN QVA TVOR

MATH	MAR	LVC	IOHS
cccxxxvi	ccv	cccviii	cxciiii
cccxxxviii	ccvi	cccxiiii	cxcvi
cccxxxxi	ccix	cccxv	cxcvii
cccxxxxii	ccx	cccxviii	cxvii
cccxxxxiiii	ccxii	cccxxi	cci
cccxxxxv	ccxiiii	cccxxiiii	cxcix
cccxxxxvi	ccxv	cccxxvii	cxcviii
cccxxxxvi	ccxv	cccxxix	cxcviii
cccxliii	ccxxiii	cccxxix	cciiii
cccxlviii	ccxxvii	cccxxxii	ccvi
cccxlix	ccxxviii	cccxxxiii	ccviii
ccclii	ccxxxi	cccxxxvi	ccix
ccclii	ccxxxi	cccxxxvi	ccxi

FINIT CAN PRIMVS IN QVO IIII

MAT. MAR. LVC IOHS

IV_f.4v

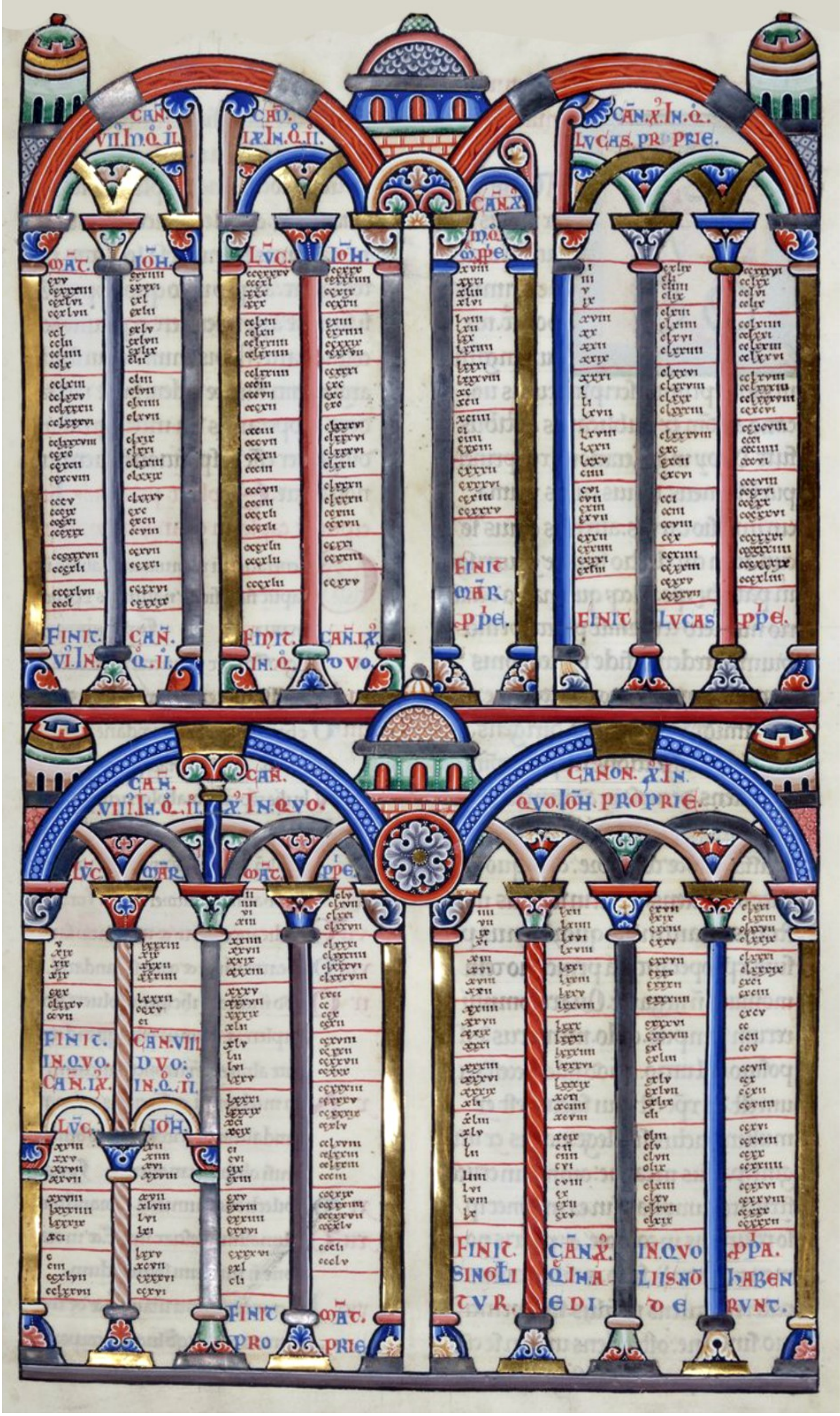
CAN. VII IN Q. II.
CAN. IX IN Q. II.
CAN. X IN Q. LUCAS PROPRIE.
CAN. X IN Q. PPE.
MAT.
IOH.
LUC.
IOH.
FINIT. CAN. VI IN Q. II.
FINIT. CAN. IX IN Q VO.
FINIT MAR PPE.
FINIT LUCAS PPE.
CAN. VIII IN Q. II.
CAN. X IN Q VO.
CANON. XI IN Q VO IOH PROPRIE.
LUC.
MAR.
MAT.
PPE.
FINIT. IN Q VO. CAN. IX.
CAN. VIII DVO IN Q. II.
LUC.
IOH.
FINIT MAT. PROPRIE
FINIT. SINGLI TUR.
CAN. X. Q IN A EDI
IN Q VO LIIS NO DE
PPA. HABEN RUNT.

IV_f.5r

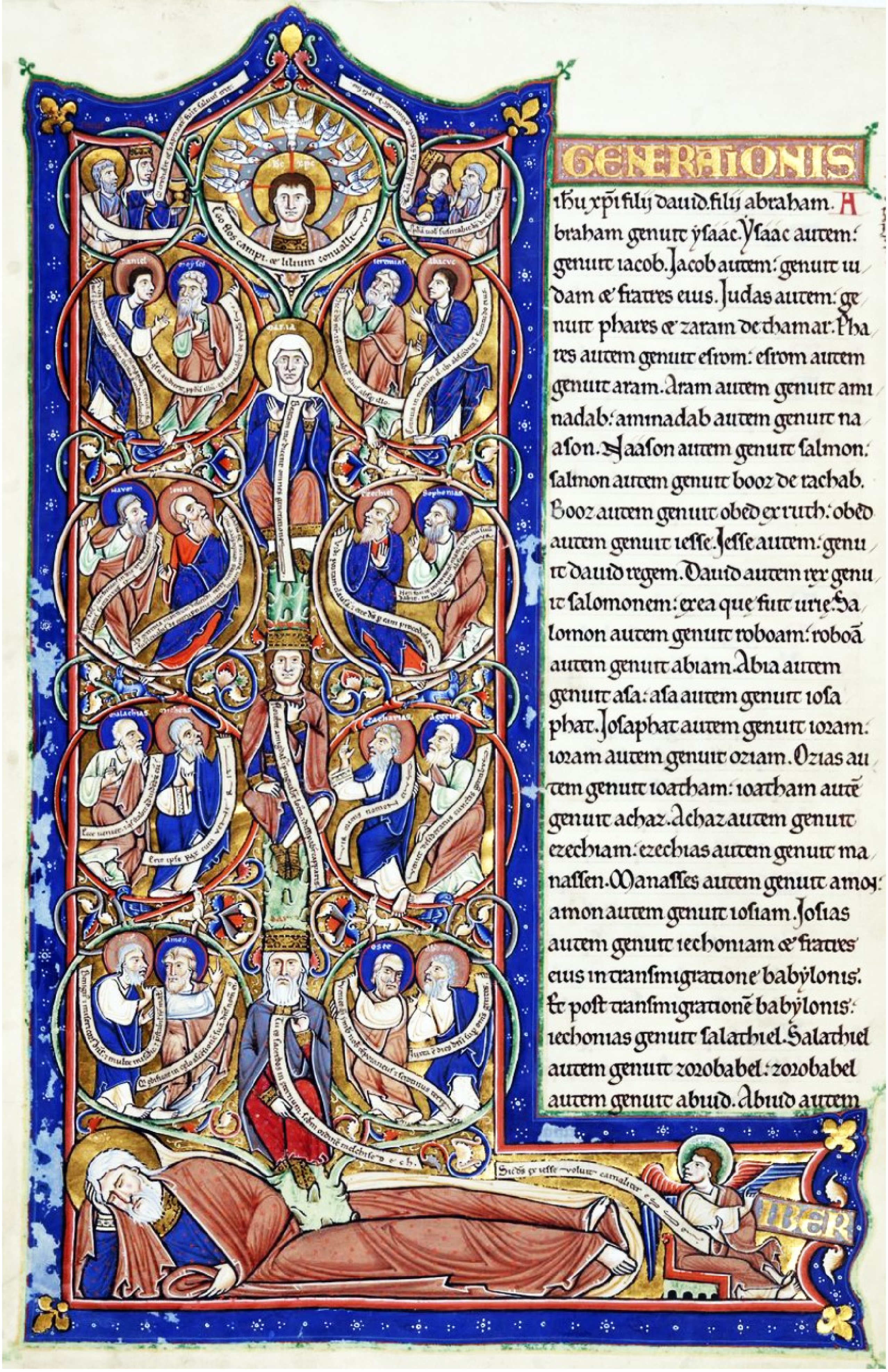

IV_f.6v – L’Arbre de Jessé (détails dans la page de droite).

Daniel
Maria

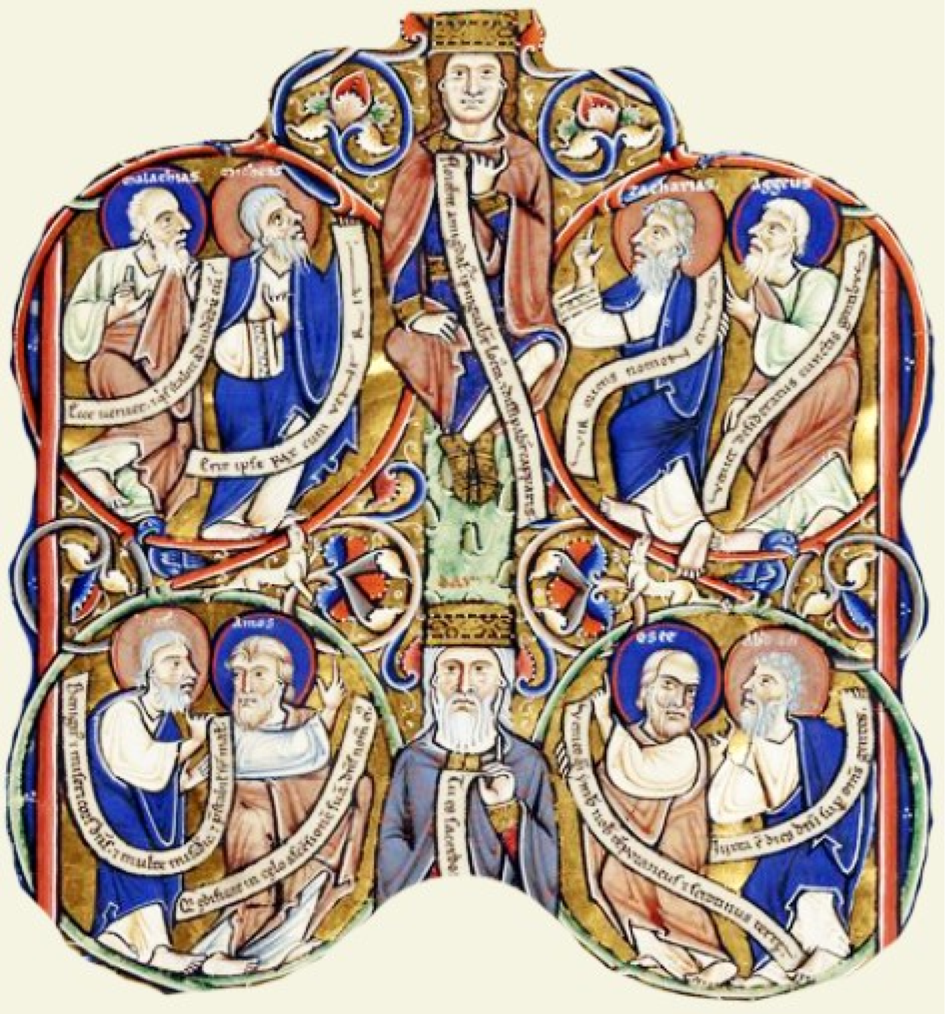
Malachias
Zacharias
Aggeus
Amos
Osee

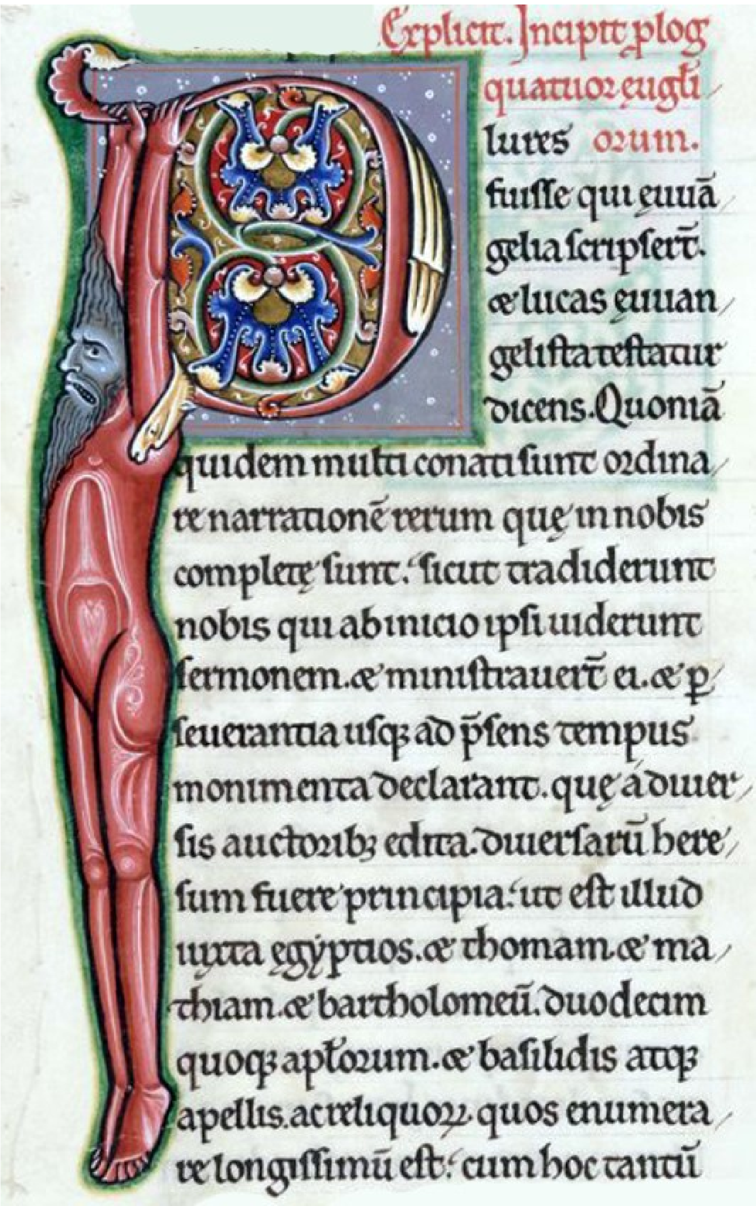
Explicit. Incipit prolog(us)
quatuor euangeliorum
Plures
fuisse qui euuan
gelia scripserunt.
et lucas euuan
gelista testatur
dicens. Quoniam
quidem multi conati sunt ordina
re narrationem rerum que in nobis
complete sunt. sicut tradiderunt
nobis qui ab inicio ipsi uiderunt
sermonem. et ministrauerunt ei. et per
seuerantia usque ad presens tempus
monimenta declarant. que a diuer
sis auctoribus edita diuersarum here
sum fuere principia. ut est illud
iuxta egyptios. et thomam et ma
thiam et bartholomeum. duodecim
quoque apostolorum. et basilidis atque
apellis. ac reliquorum quos enumera
re longissimum est. cum hoc tantum

Incipit prefatio in euangelio secundum
matheum.
MATHEUS
ex iudeis si
cut in ordi
ne primus
ponitur. ita
euuangelium

IV_ff.2v, 5v – Prologue des Évangile, Préface de l’Évangile selon Matthieu.

IV_ff.27v, 41r – Préfaces des Évangiles

selon

IV_f.28v – Évangile selon Marc.

IV_ff.42r, 63v – Évangiles selon Marc et Luc.

Iv_f.64v – Début de l’Évangile selon Jean.

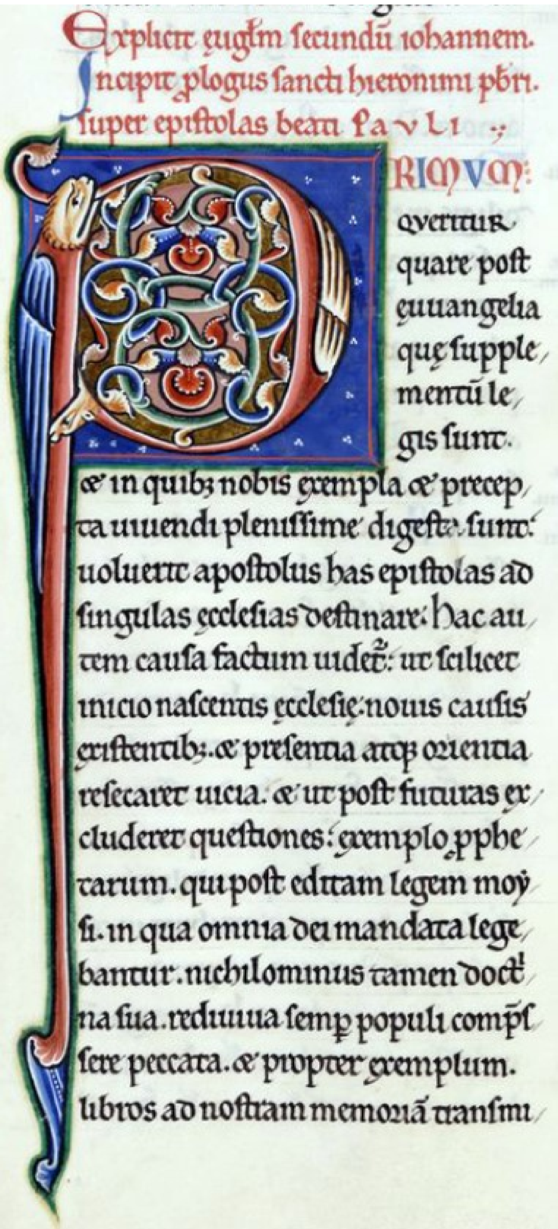

IV_ff.77v, 78r – Prologue et argument des Épîtres.

Explicit argumentum. Itē
Aliud argumentum.
Romani sunt in partibus
Italię. hi p̄uenti sunt a
falsis ap̄tis. & sub nomi-
ne domini nr̄i ih̄u xp̄i. in lege & pro-
phetis erant inducti. Hos reuocat
apostolus ad ueram euuangelicam
fidem. scribens eis a corintho. Ex-
plicit. Item argumentum in ep̄la
ad romanos.
EPISTOLE
pauli ad roma-
nos causa hec
est. Ecclesiam e
duobus poplis.
idest de iudeis
& gentibus congregatam. exequat

IV_f.79r – Argumenta.

IV_f.80v – Épître aux Romains.

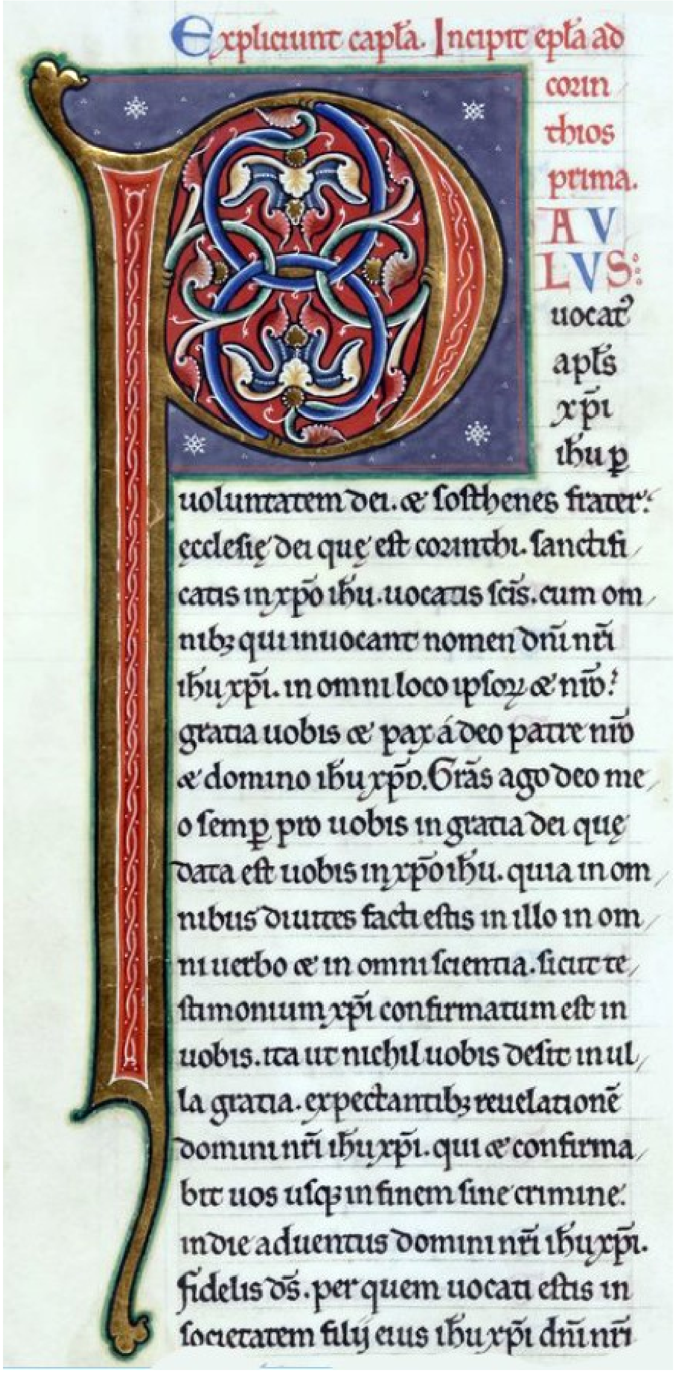

IV_ff.81v, 88r – Épîtres aux Corinthiens.

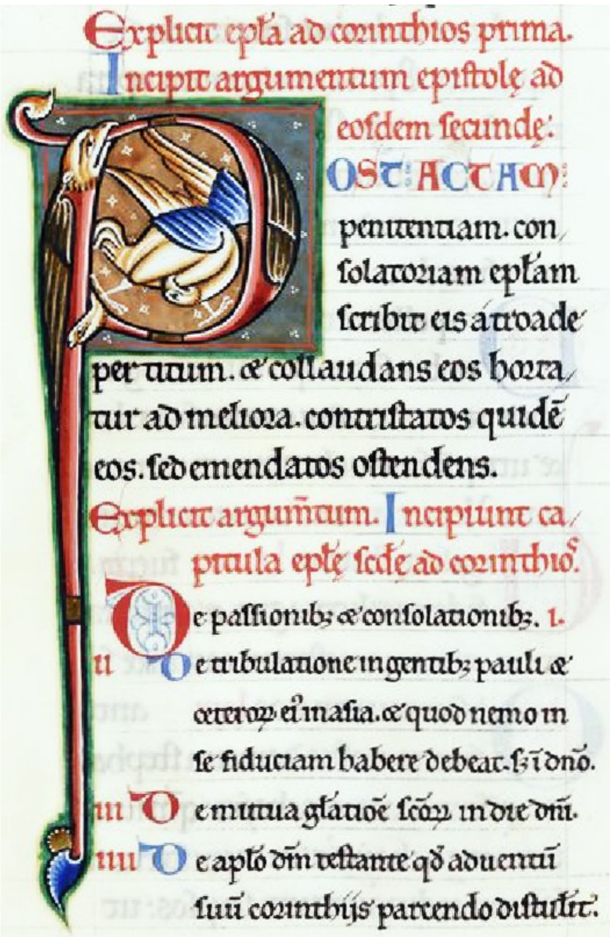
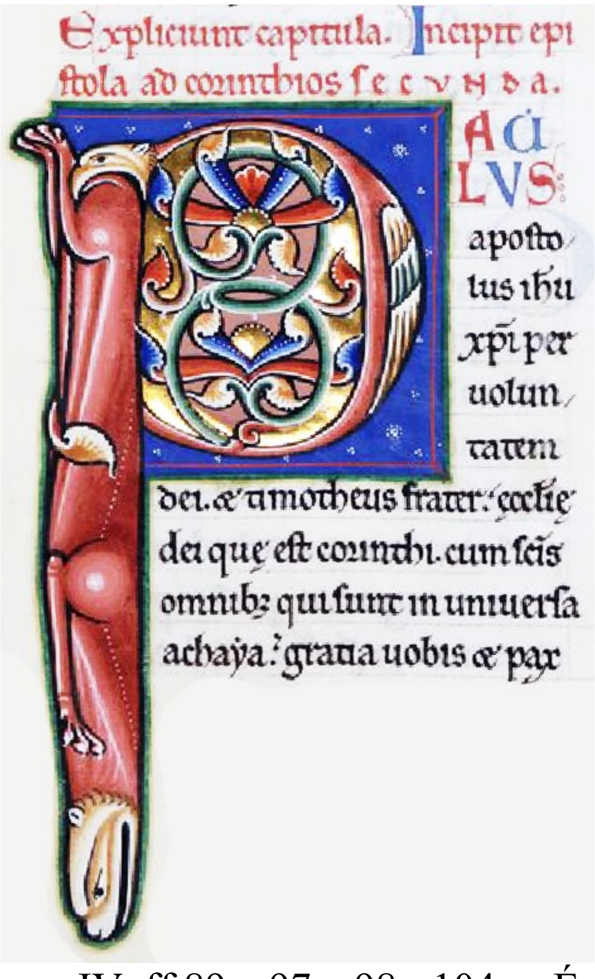

IV_ff.89v, 97v, 98r, 104r – Épîtres aux Corinthiens et Galates.

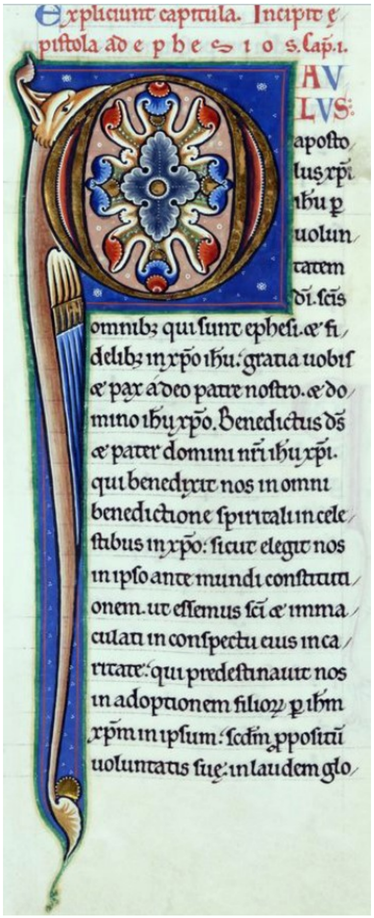

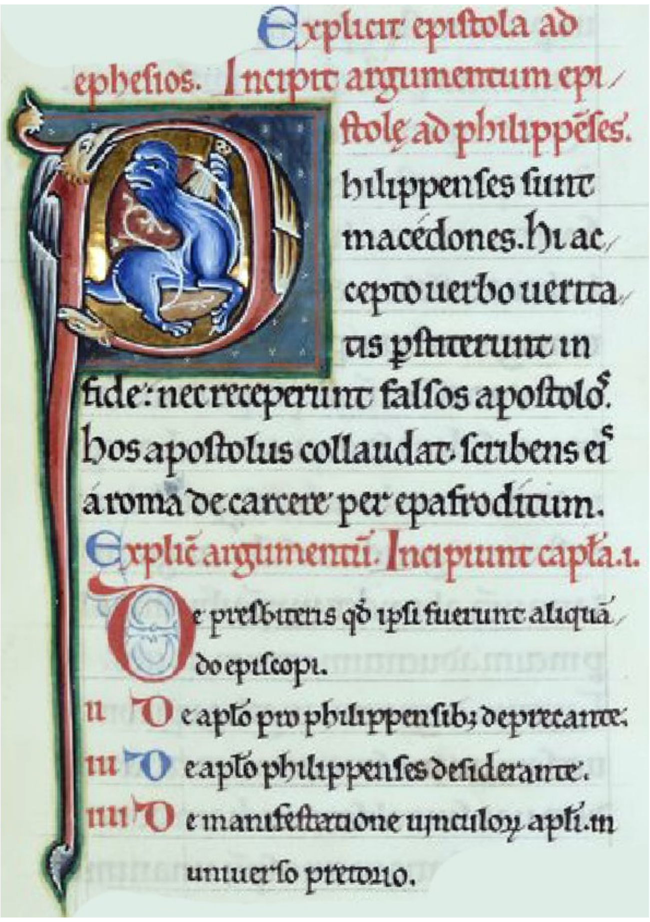

IV_ff.107r, 110r, 112v, 115r – Épîtres aux Éphésiens, Philipiens, Colosiens, Thessaloniciens.

Galathe sunt greci.
Hi uerbum ueritatis
primum ab apostolo
acceperunt. sed post
discessum eius temp
tati sunt a falsis apostolis. ut in le

fratres. amen. Explicit epl̄a ad gala
thas. Incipit argumentum epistole
ad ephesios.
Ephesii sunt asiani.
Hi accepto uerbo
ueritatis. p̱stiterũt
in fide. Hos collau
dat apostolus. scribens eis a roma

IV_ff.103v, 106v – Épîtres aux Galathes, aux Éphésiens.

IV_ff.110r, 112r – Épîtres aux Philipiens, Colosiens.

IV_ff.114v, 117r – Épître aux Thessaloniciens.

IV_f.118v – Première Épître à Timotée.

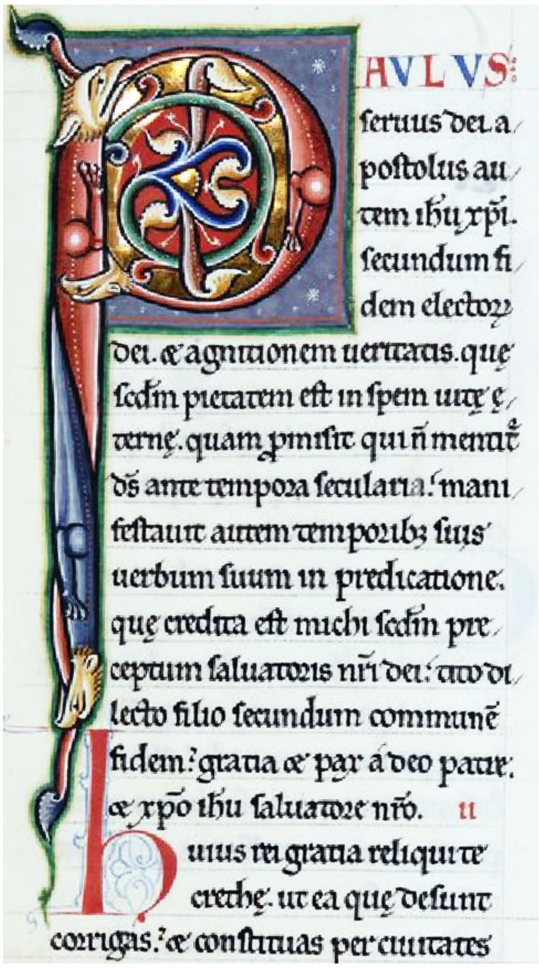

IV_ff.120v, 121r, 123r, 123v – Épîtres.

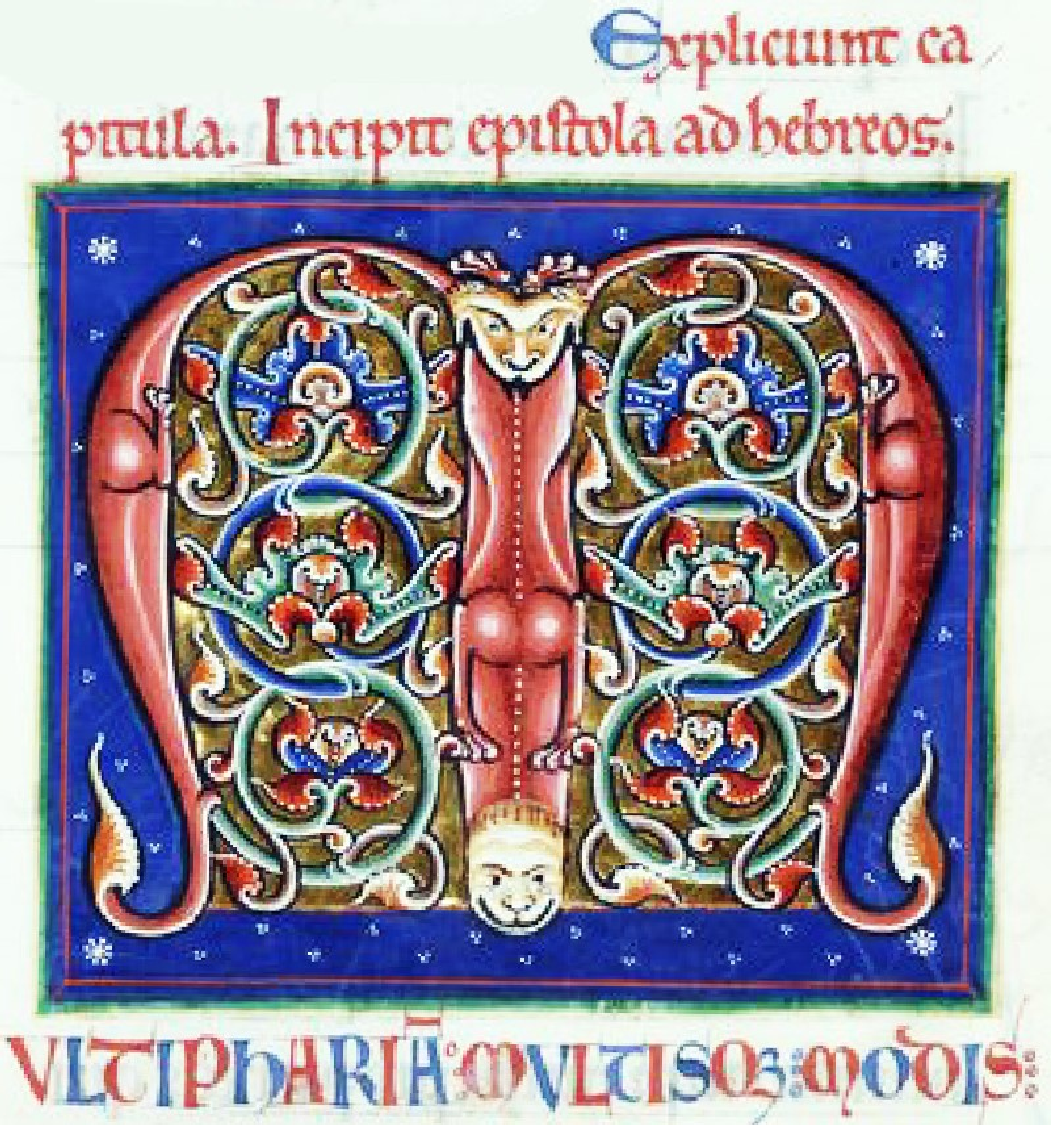

IV_ff.122v, 125r – Épîtres à Timotée, aux Hébreux.

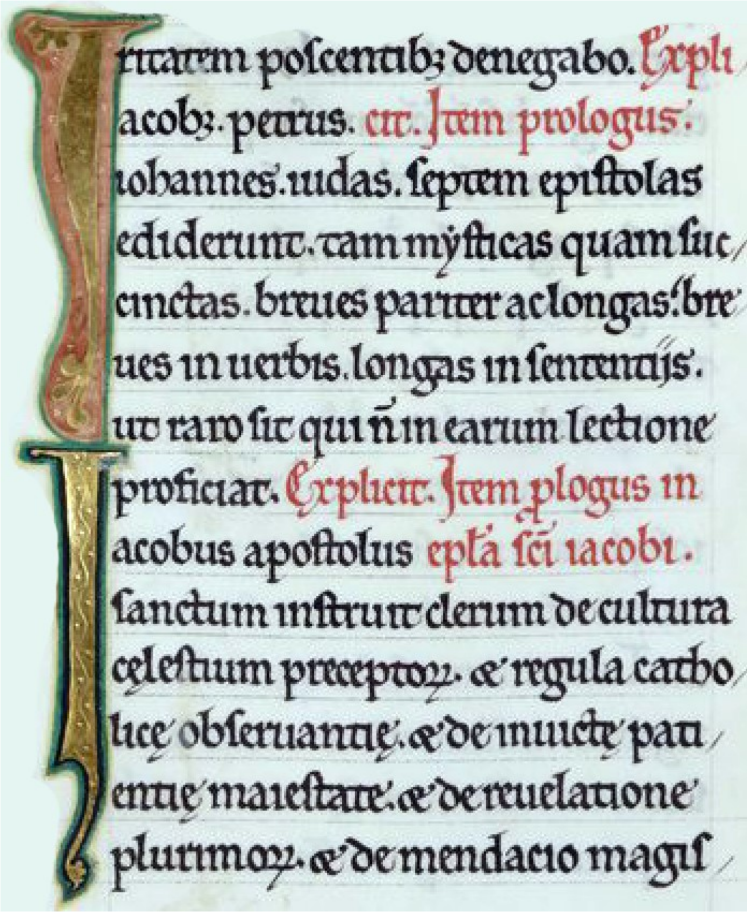

IV_ff.124r, 124v, 152r – Épîtres.

scōꝝ minister. & tabernaculi ueri. qđ
fixit dominus & non homo. Omnis
enim pontifex: ad offerenda munera
& hostias constituitur. Unde necesse ē:
& hunc habere aliquid qđ offerat.
Si ergo esset sup terram nec esset sa
cerdos: cum essent qui offerrent se
cundum legem munera. qui exem
plari & umbre deseruiunt celestiū:
sicut responsum est moysi cum con
summaret tabernaculum. Vide in
quit. omnia facito secđm exemplar:
quod tibi ostensum est in monte. Nc
autem melius sortitus est ministe
rium. quanto & melioris testamenti
mediator est: qđ in melioribꝫ repmis
sionibus sancitum est. XVI
Nam si illud prius culpa uacas
set: ñ utiqꝫ secundi locus inq
reretur. Vituperans enim eos dicit.
Ecce dies uenient dicit dominus: &
consummabo sup domum isrl. & su
per domum iuda testamentū nouū.
ñ secundum testamentum qđ feci pa
tribꝫ eoꝝ. in die qua apprehendi ma
num illoꝝ ut educerem illos de terra
egypti. qm̄ ipsi ñ pmanserunt in te
stamento meo. & ego neglexi eos dicit
dominus. Quia hoc est testamentū
quod disponam domui israhel post
dies illos dicit dominus. dando leges
meas in mente eoꝝ. & in corde eorum
supscribam eas. Et ero eis in dm̄. &
ipsi erunt michi in poplm̄: & ñ doce
bit unusquisqꝫ proximum suum. & u
nusquisqꝫ fratrem suum dicens. co
gnosce dm̄: qm̄ omnes scient me a
minore usqꝫ ad maiorem: quia ppi
cius ero iniquitatibꝫ eoꝝ: & peccatoꝝ
illoꝝ iam ñ memorabor. XVII
Dicendo autem nouum: ueterau
it prius. Quod autem antiq
atur & senescit: prope interitum est.
Habuit quidem & prius XVIII
iustificationes culture: & scm̄
seculare. Tabernaculum enim factū
est primum. in quo erant candelabra.
& mensa. & propositio panum: quod
dicitur scā. Post uelamentum autem
secundum tabernaculū. qđ dicitur
scā scōrum: aureum habens thuribu
lum. & archam testamenti circumtec
tam ex omni parte auro: in qua ur
na aurea habens manna. & uirga
aaron que fronduerat. & tabule te
stamenti. Superqꝫ eam cherubim
glorie: obumbrantia propiciatoriū.
De quibꝫ ñ est modo dicendum per
singula. His uero ita compositis. in
priori quidem tabernaculo semper
introibant sacerdotes: sacrificiorum
officia consummantes. XVIIII
In secundo autem semel in anno so
lus pontifex. ñ sine sanguine: quem
offert pro sua & populi ignorantia.
Hoc significante spū scō. nondum
propalatam esse scōꝝ uiam: adhuc
priori tabernaculo habente statum.
Que parabola est temporis instan
tis. iuxta quam munera & hostie of
feruntur: que ñ possunt iuxta con
scientiam pfectum facere seruientē.
solummodo in cibis & in potibus. &
uariis baptismis. & iusticiis carnis:
usqꝫ ad tempus correctionis imposi
tis. XX

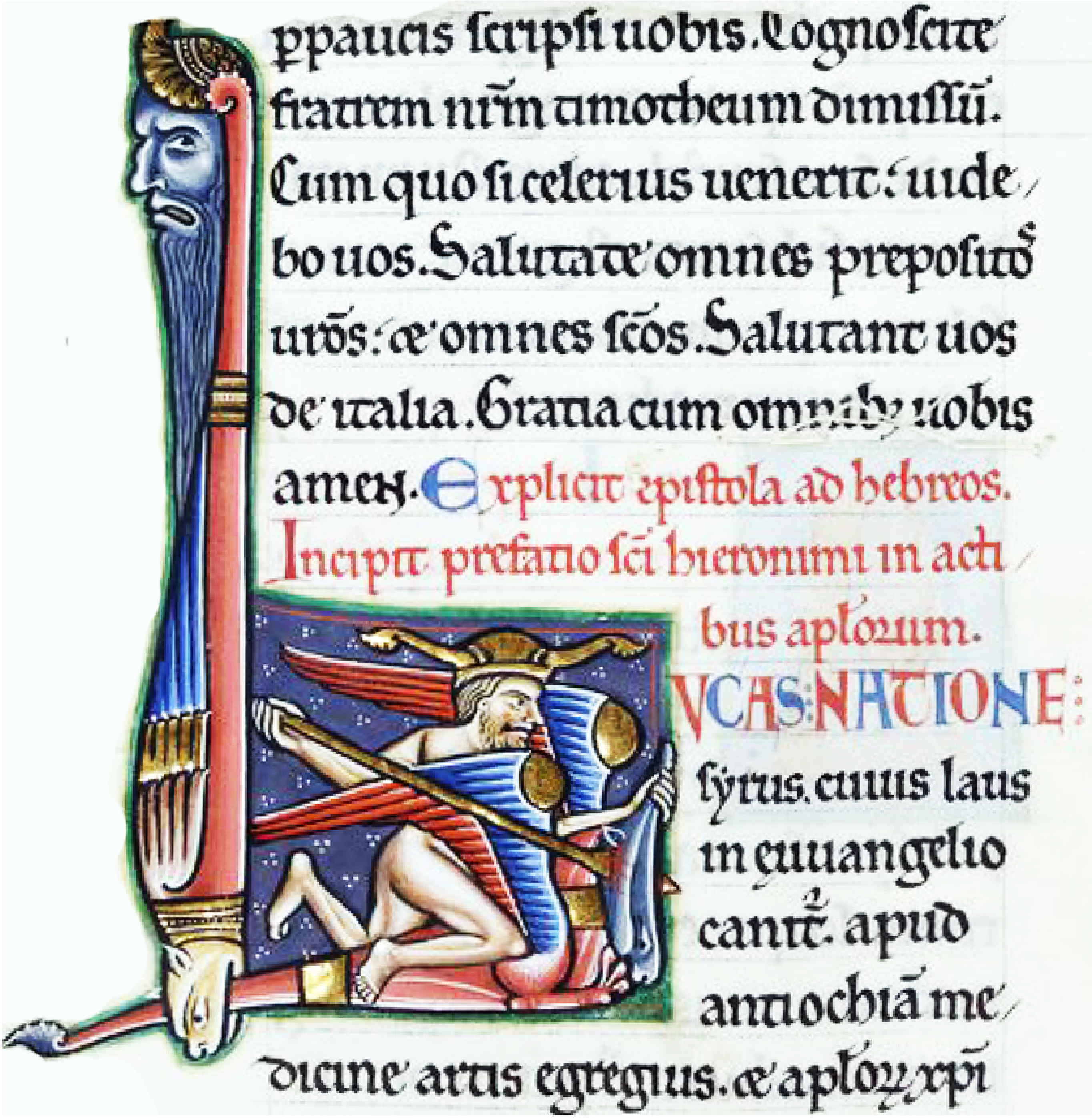

per paucis scripsi uobis. Cognoscite
fratrem nostrum timotheum dimissum.
Cum quo si celerius uenerit: uide
bo uos. Salutate omnes prepositos
uestros: et omnes sanctos. Salutant uos
de italia. Gratia cum omnibus uobis
amen. Explicit epistola ad hebreos.
Incipit prefatio sancti hieronimi in acti
bus apostolorum.
LVCAS NATIONE:
syrus, cuius laus
in euuangelio
canitur. apud
antiochiam me
dicine artis egregius. et apostolorum xpi

Discipulos saluatoris
inuictos toto orbe
diffusos. et peregri
nos in hoc seculo
monstrat: et preterite uite penite

IV_ff.131r, 154v – Épîtres.

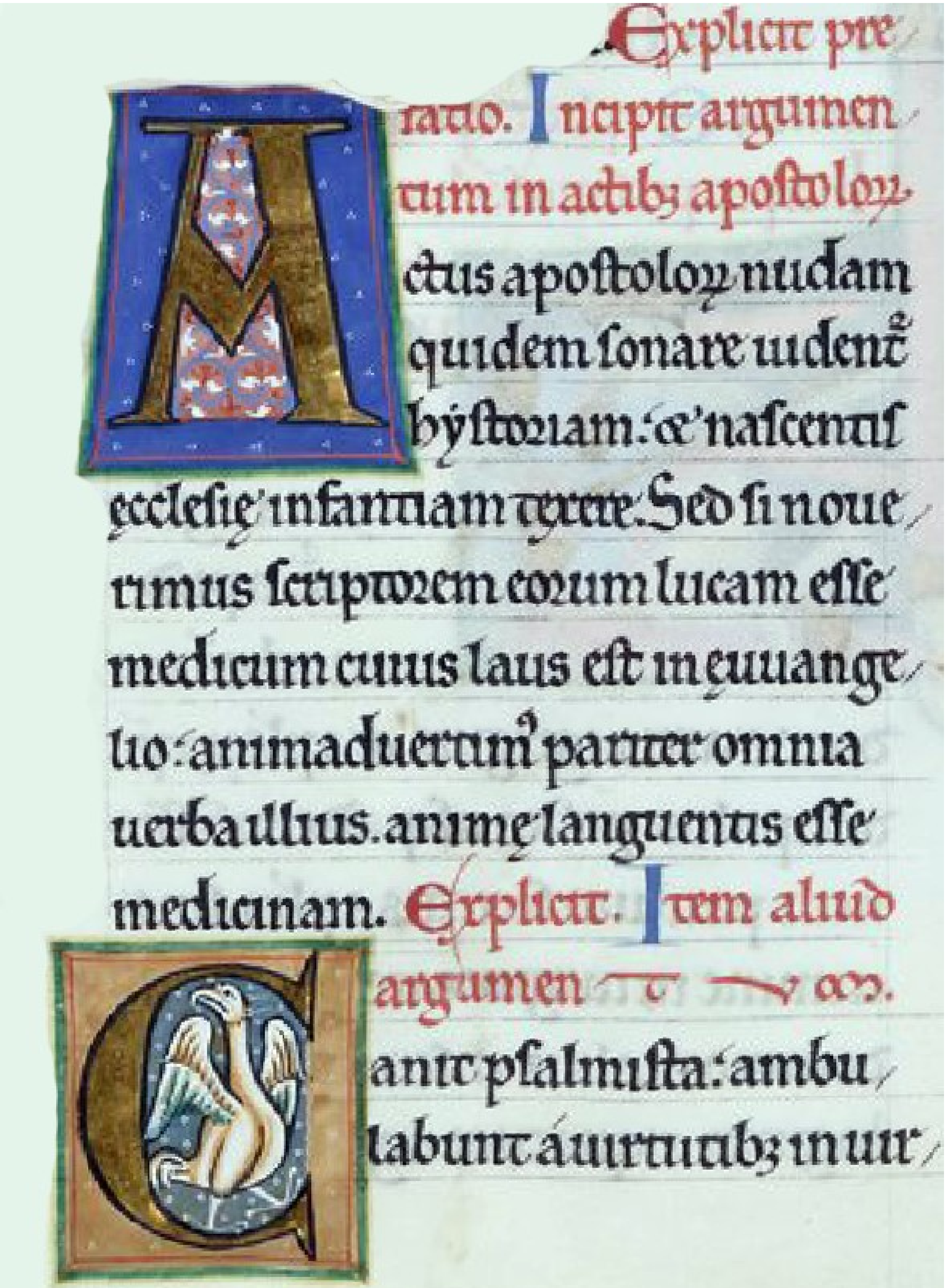

IV_f.131v – Actes des Apôtres.

RIMV̄: QVIDĒ: SERMONĒ:
feci de omnib; o teophile. que
cepit ihc facere et docere: usq;
in diem qua precipiens aplis p
spm scm quos elegit assumpt'
est. Quib; et prebuit seipsum
uiuum post passionem suam
in mult
quadra
loquens
scens pr
ne disce
promiss
dictis in
quia ioh
zauit a
zabimu
tos hos
netant: in
tes. Domine:
es regnum isra
Non est uestrum
menta. que pa
state: sed accipi
entis sps sci in
in hierusalem.

IV_f.133r

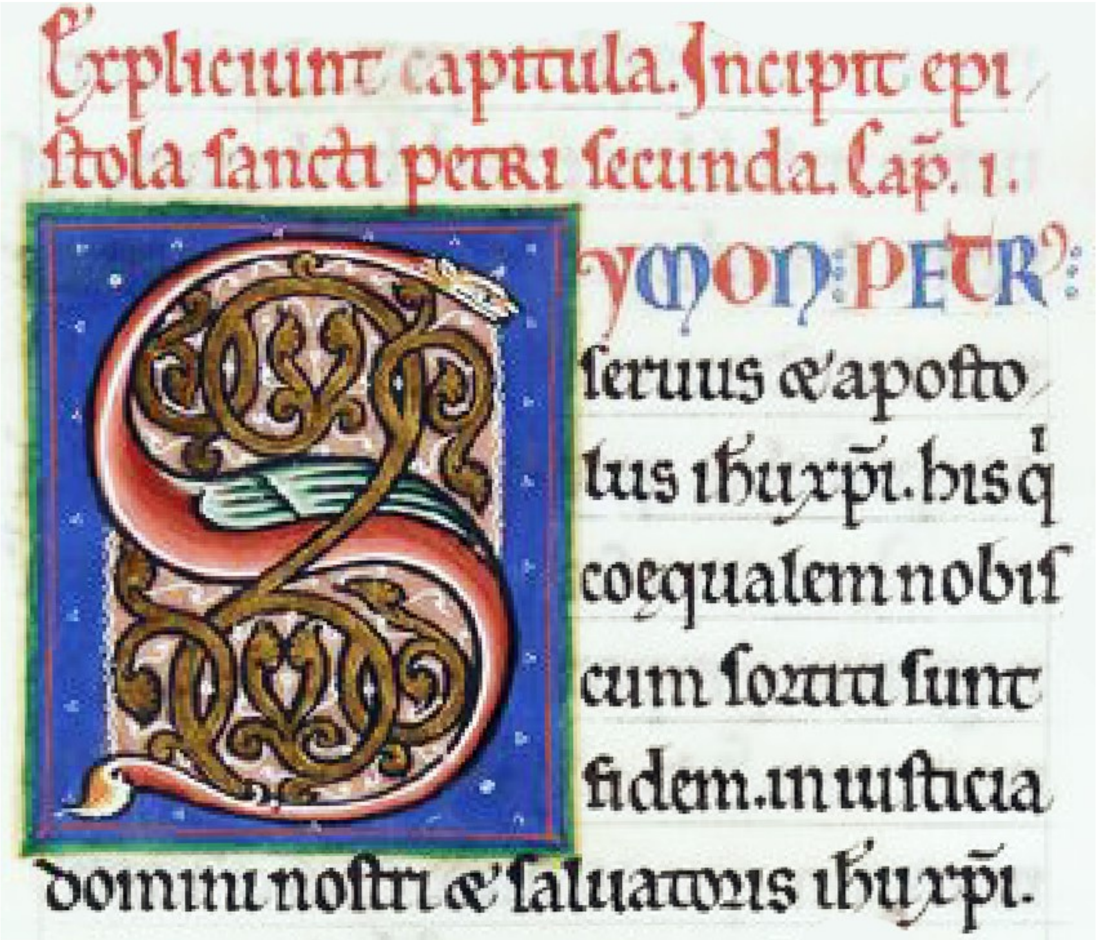

IV_ff.152r, 157v – Épîtres.

IV_ff.152v, 153r – Épîtres.

IV_f.154v – Épître.

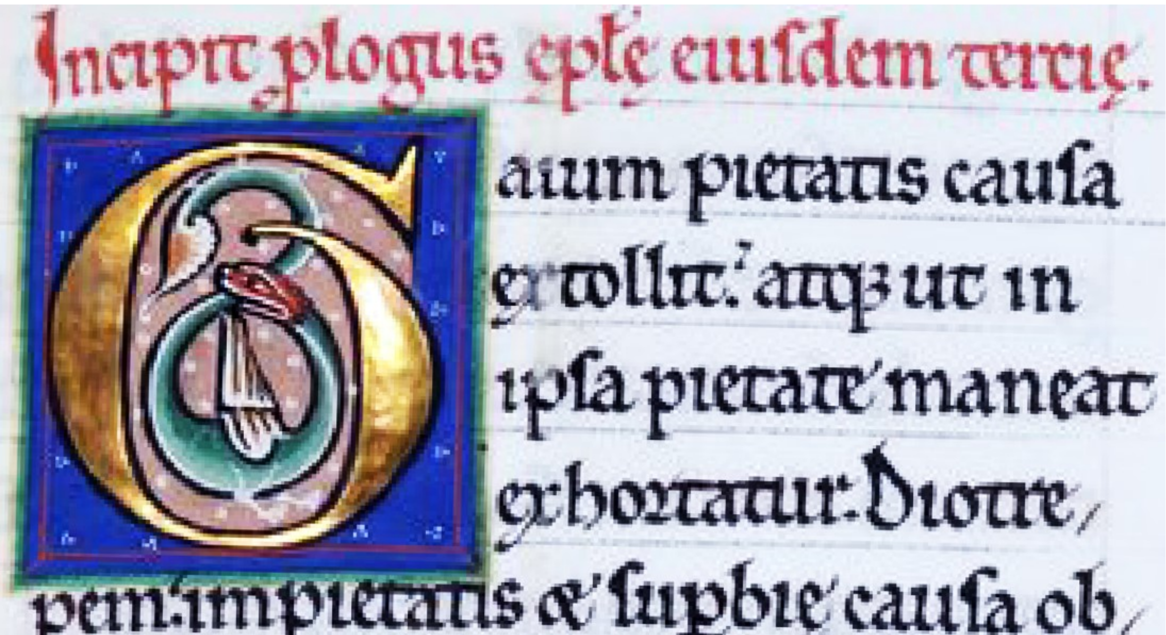

IV_ff.157r, 161v – Épîtres.

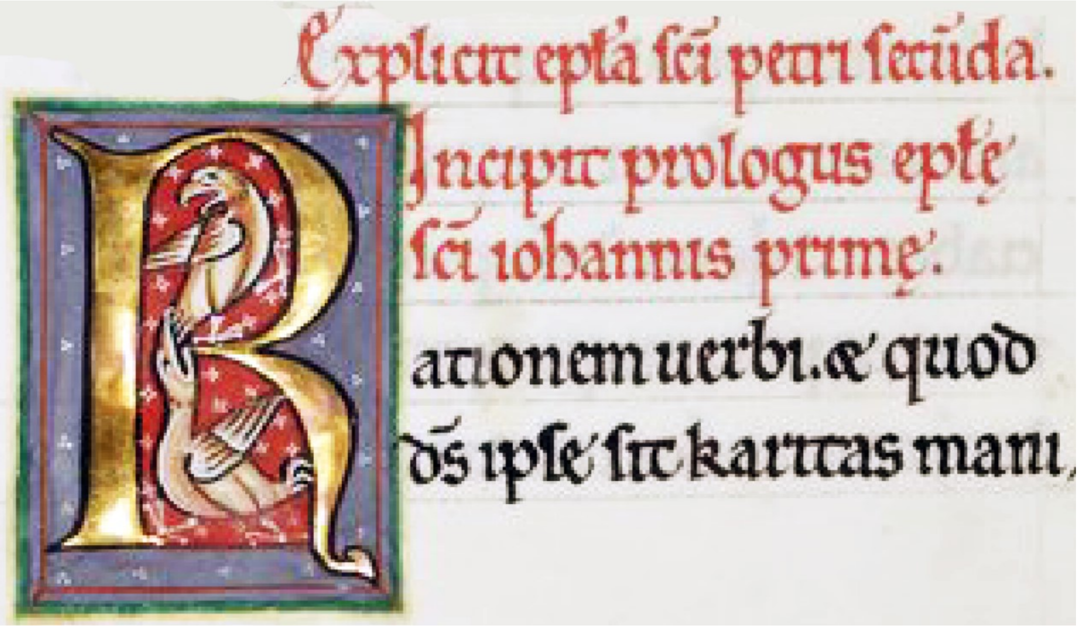

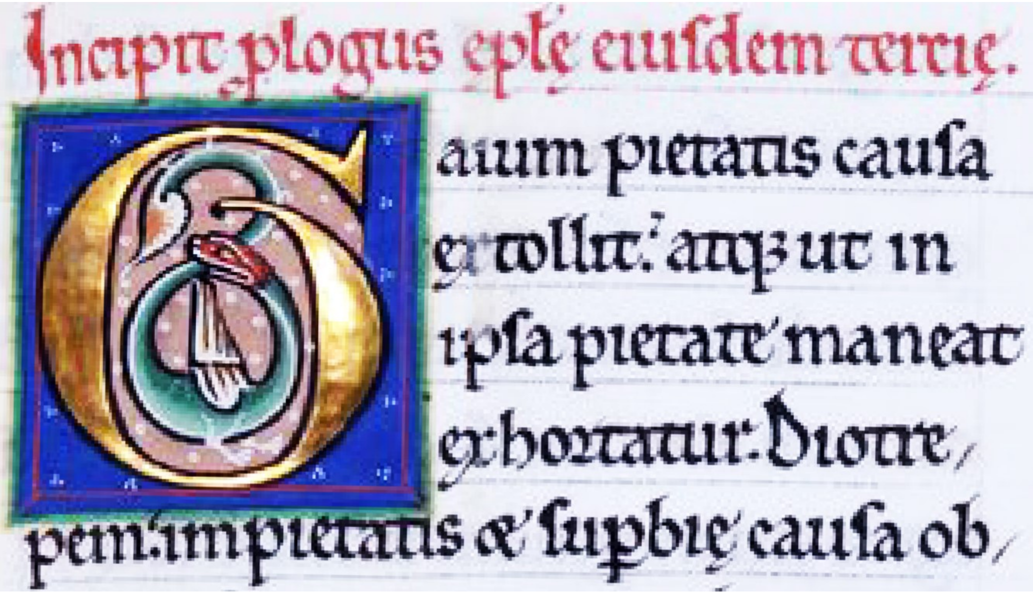

IV_ff.158v, 159r, 162r

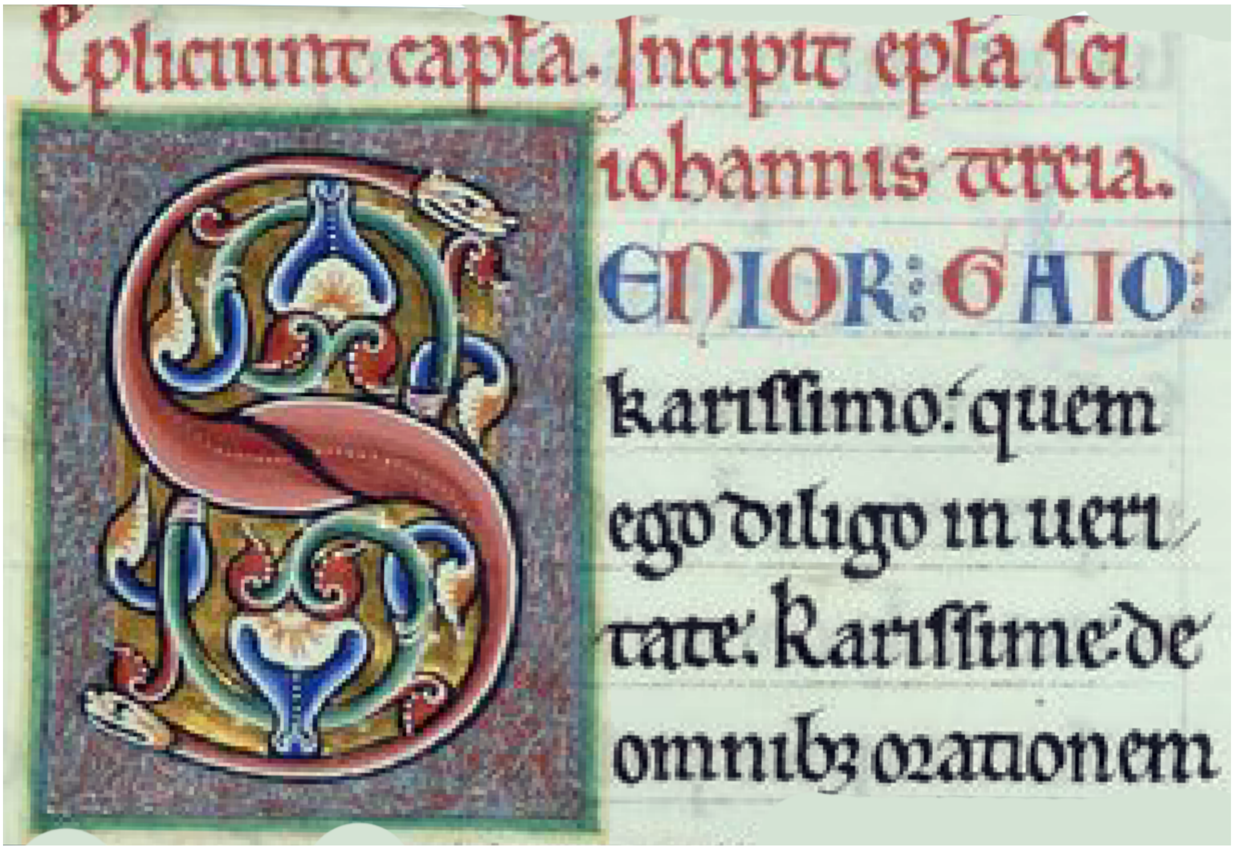

IV_ff.159r, 162r

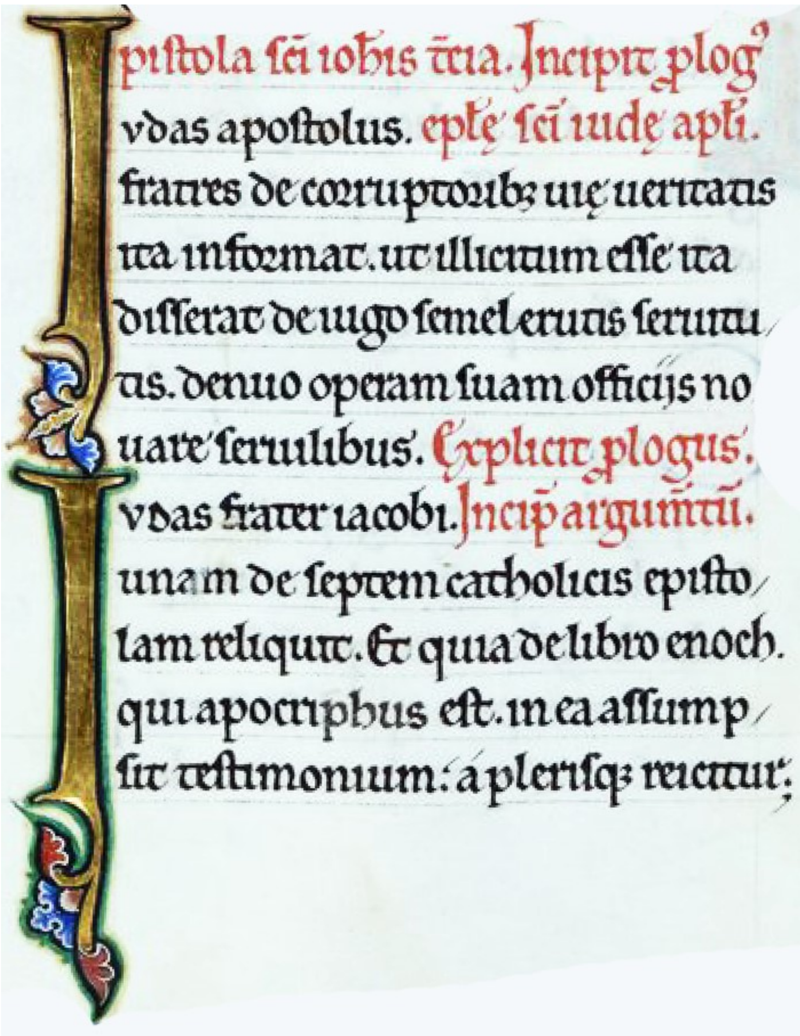

Ipistola sci iohis tcia. Incipit plog'
Iudas apostolus. eple sci iude apli.
fratres de corruptorib; uie ueritatis
ita informat. ut illicitum esse ita
differat de iugo semel erutis seruitu
tis. denuo operam suam officiis no
uare seruilibus. Explicit plogus.
Iudas frater iacobi. Incip argumtu.
unam de septem catholicis episto
lam reliquit. Et quia de libro enoch.
qui apocriphus est. in ea assump
sit testimonium: a plerisq; reicitur.

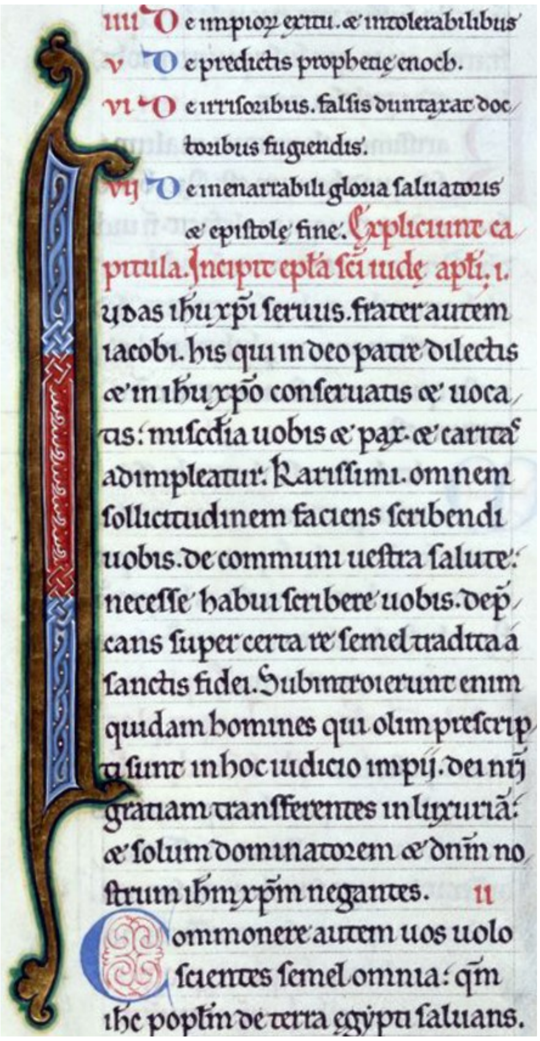

iiii De impior exitu. et intolerabilibus
v De predictis prophetie enoch.
vi De irrisoribus. falsis duntaxat doc
toribus fugiendis.
vii De inenarrabili gloria saluatoris
et epistole fine. Expliciunt ca
pitula. Incipit epla sci iude apli. i.
Iudas ihu xpi seruus. frater autem
iacobi. his qui in deo patre dilectis
et in ihu xpo conseruatis et uoca
tis: misedia uobis et pax. et caritas
adimpleatur. Karissimi. omnem
sollicitudinem faciens scribendi
uobis. de communi uestra salute:
necesse habui scribere uobis. dep
cans super certa re semel tradita a
sanctis fidei. Subintroierunt enim
quidam homines qui olim prescrip
ti sunt in hoc iudicio impii. dei nri
gratiam transferentes in luxuriam:
et solum dominatorem et dnm no
strum ihm xpm negantes. ii
Commonere autem uos uolo
scientes semel omnia: qm
ihc poplm de terra egypti saluans.

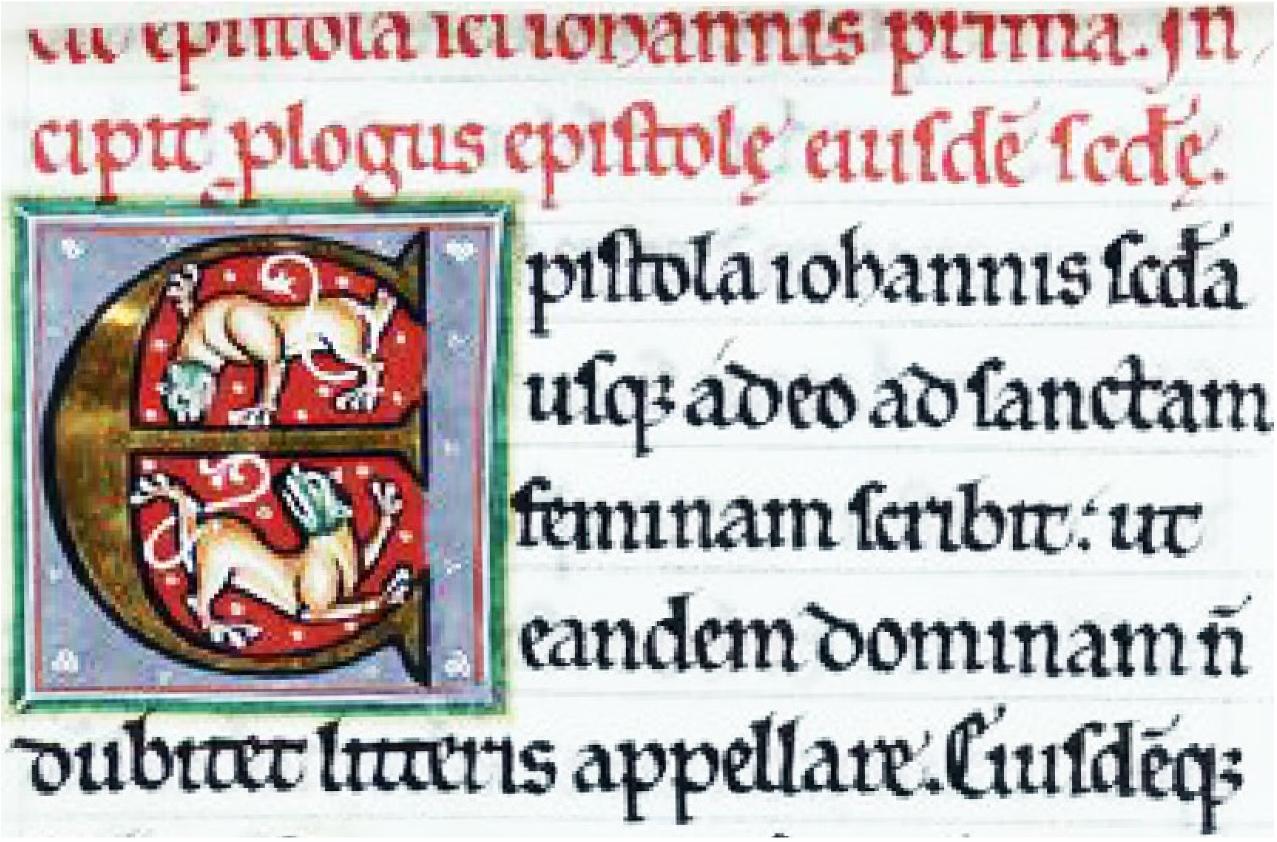

... epistola sci iohannis prima. In
cipit plogus epistole eiusde secde.
Epistola iohannis secda
usq; adeo ad sanctam
feminam scribit: ut
eandem dominam n
dubitet litteris appellare. Eiusdemq;

IV_ff.162r, 162v

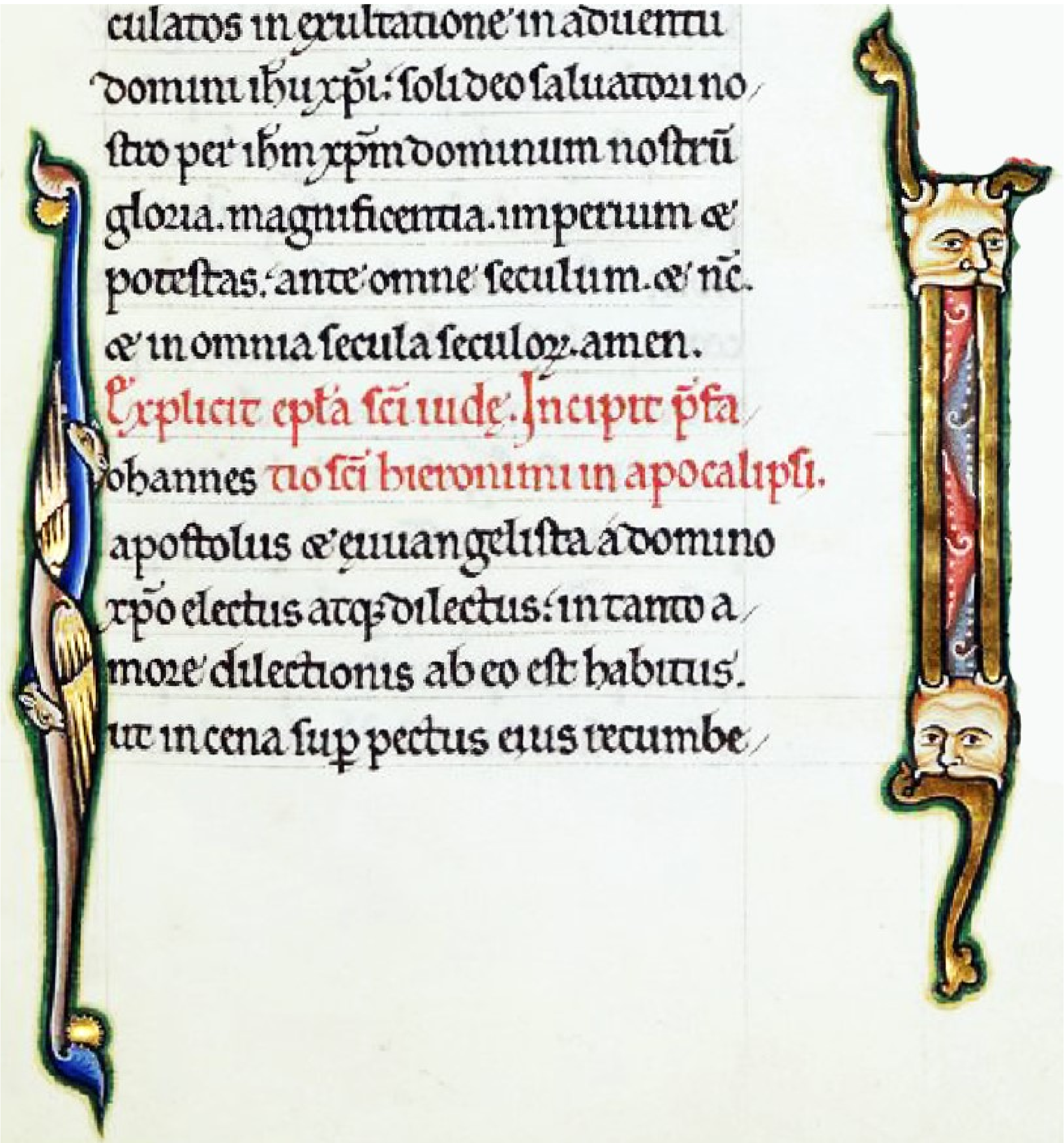
culatos in exultatione in aduentu
domini ihu xpi: soli deo saluatori no
stro per ihm xpm dominum nostrũ
gloria. magnificentia. imperium &
potestas. ante omne seculum. & nc.
& in omnia secula seculoꝝ. amen.
Explicit epla sci iude. Incipit pfa
Iohannes tio sci hieronimi in apocalipsi.
apostolus & euuangelista a domino
xpo electus atq; dilectus: in tanto a
more dilectionis ab eo est habitus.
ut in cena sup pectus eius recumbe

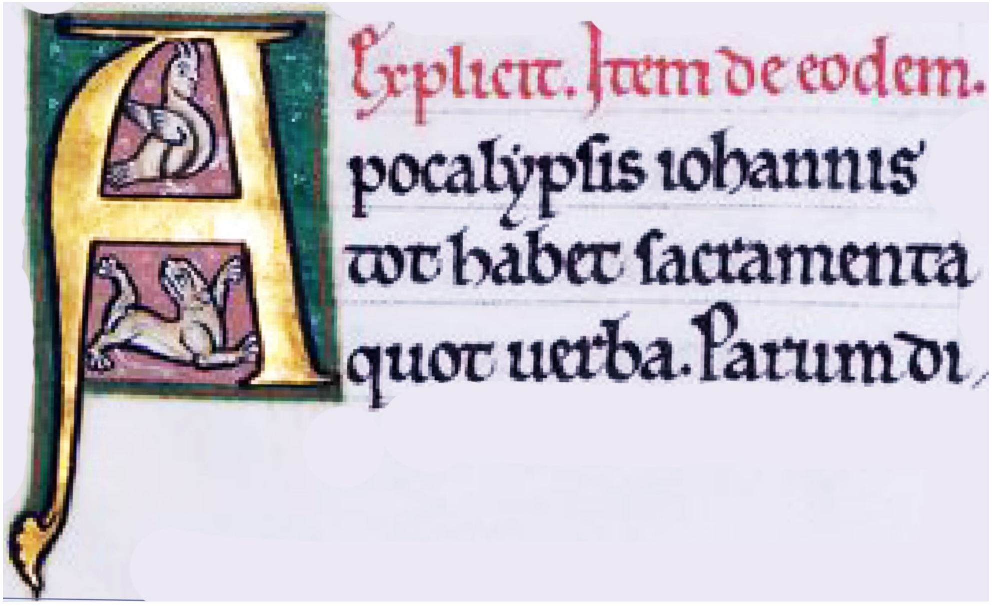
Explicit. Item de eodem.
Apocalypsis iohannis
tot habet sacramenta
quot uerba. Parum di

IV_ff.163r, 164r

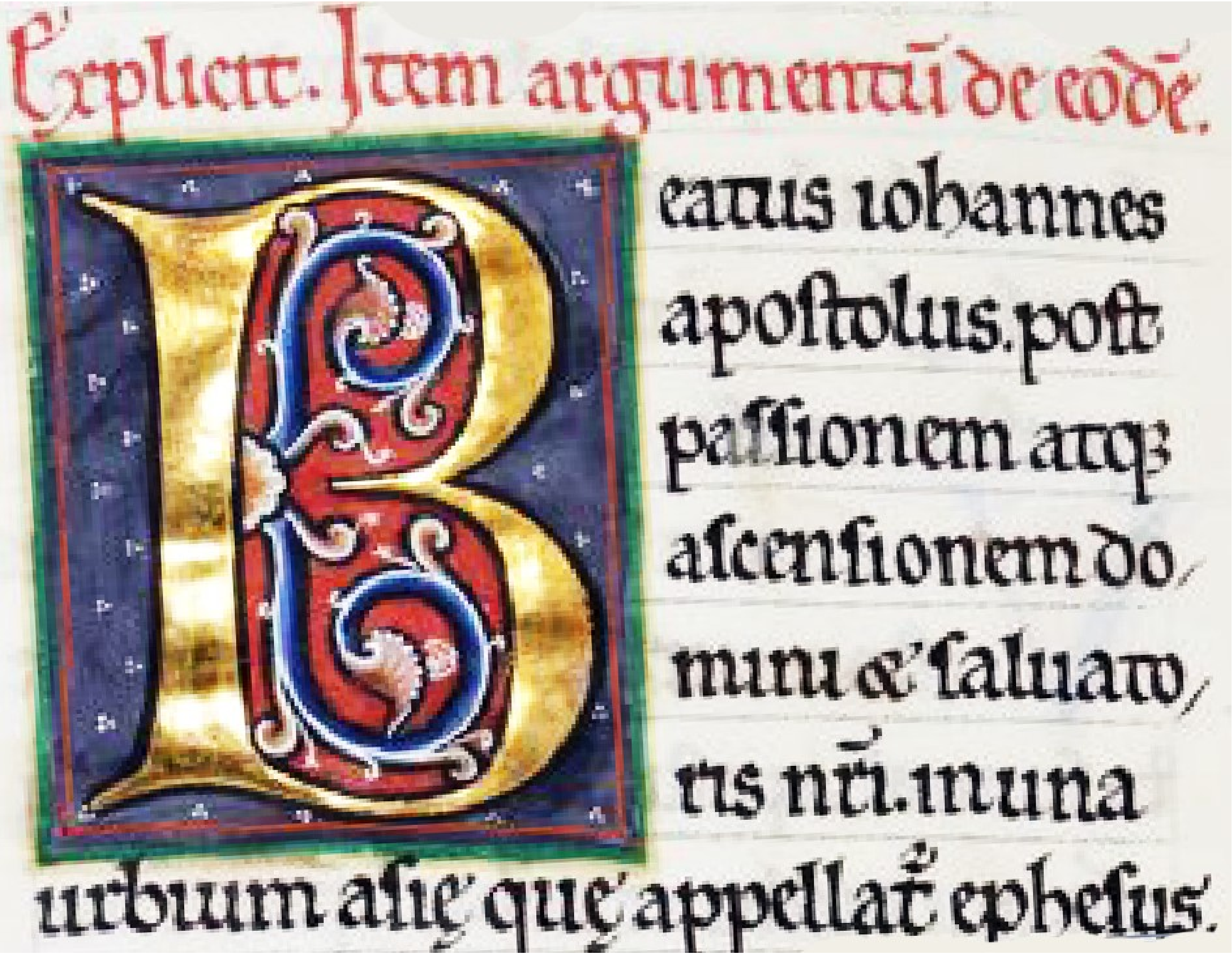

Explicit. Item argumentū de eodē.

B eatus iohannes
apostolus. post
passionem atq;
ascensionem do
mini & saluato
ris nri. in una
urbium asię quę appellat̄ ephesus.

D ominus illumina
tio mea: & salus
mea quē timebo
Dns protector
uitę meę: a quo
trepidabo. Dum

IV_f.163v

IV_f.164v – L’Apocalypse de Jean de Patmos.

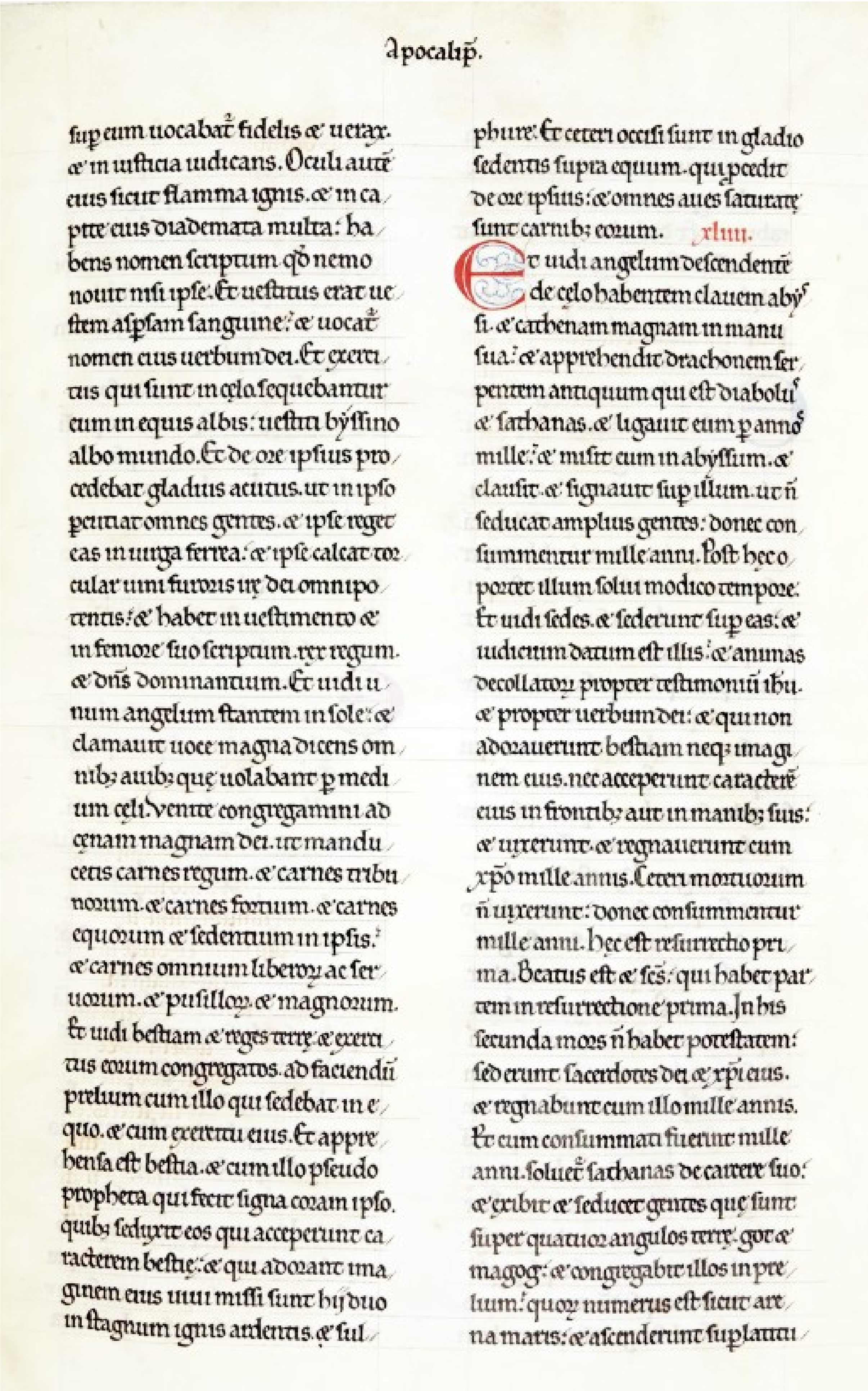
Apocalip.

sup eum uocabatur fidelis et uerax.
et in iusticia iudicans. Oculi autem
eius sicut flamma ignis. et in ca-
pite eius diademata multa: ha-
bens nomen scriptum quod nemo
nouit nisi ipse. Et uestitus erat ue-
stem aspersam sanguine: et uocatur
nomen eius uerbum dei. Et exerci-
tus qui sunt in celo sequebantur
eum in equis albis: uestiti byssino
albo mundo. Et de ore ipsius pro-
cedebat gladius acutus. ut in ipso
percutiat omnes gentes. et ipse reget
eas in uirga ferrea: et ipse calcat tor-
cular uini furoris ire dei omnipo-
tentis: et habet in uestimento et
in femore suo scriptum. rex regum.
et dominus dominantium. Et uidi u-
num angelum stantem in sole: et
clamauit uoce magna dicens om-
nibus auibus que uolabant per medi-
um celi. Venite congregamini ad
cenam magnam dei. ut mandu-
cetis carnes regum. et carnes tribu-
norum. et carnes fortium. et carnes
equorum et sedentium in ipsis.
et carnes omnium liberorum ac ser-
uorum. et pusillorum et magnorum.
Et uidi bestiam et reges terre et exerci-
tus eorum congregatos ad faciendum
prelium cum illo qui sedebat in e-
quo. et cum exercitu eius. Et appre-
hensa est bestia. et cum illo pseudo
propheta qui fecit signa coram ipso.
quibus seduxit eos qui acceperunt ca-
racterem bestie: et qui adorant ima-
ginem eius. uiui missi sunt hii duo
in stagnum ignis ardentis et sul-
phure. Et ceteri occisi sunt in gladio
sedentis supra equum. qui procedit
de ore ipsius: et omnes aues saturate
sunt carnibus eorum. xliiii.
Et uidi angelum descendentem
de celo habentem clauem aby-
ssi. et cathenam magnam in manu
sua: et apprehendit draconem ser-
pentem antiquum qui est diabolus
et sathanas. et ligauit eum per annos
mille: et misit eum in abyssum. et
clausit et signauit super illum. ut non
seducat amplius gentes: donec con-
summentur mille anni. Post hec o-
portet illum solui modico tempore.
Et uidi sedes. et sederunt super eas: et
iudicium datum est illis: et animas
decollatorum propter testimonium ihesu.
et propter uerbum dei: et qui non
adorauerunt bestiam neque imagi-
nem eius. nec acceperunt caracterem
eius in frontibus aut in manibus suis:
et uixerunt. et regnauerunt cum
christo mille annis. Ceteri mortuorum
non uixerunt: donec consummentur
mille anni. Hec est resurrectio pri-
ma. Beatus est et sanctus: qui habet par-
tem in resurrectione prima. In his
secunda mors non habet potestatem:
sed erunt sacerdotes dei et christi eius.
et regnabunt cum illo mille annis.
Et cum consummati fuerint mille
anni. soluetur sathanas de carcere suo:
et exibit et seducet gentes que sunt
super quatuor angulos terre. gog et
magog: et congregabit illos in pre-
lium: quorum numerus est sicut are-
na maris: et ascenderunt super latitu-

IV_ff.173r et v – Dernières pages de l'Apocalypse et du manuscrit conservées.

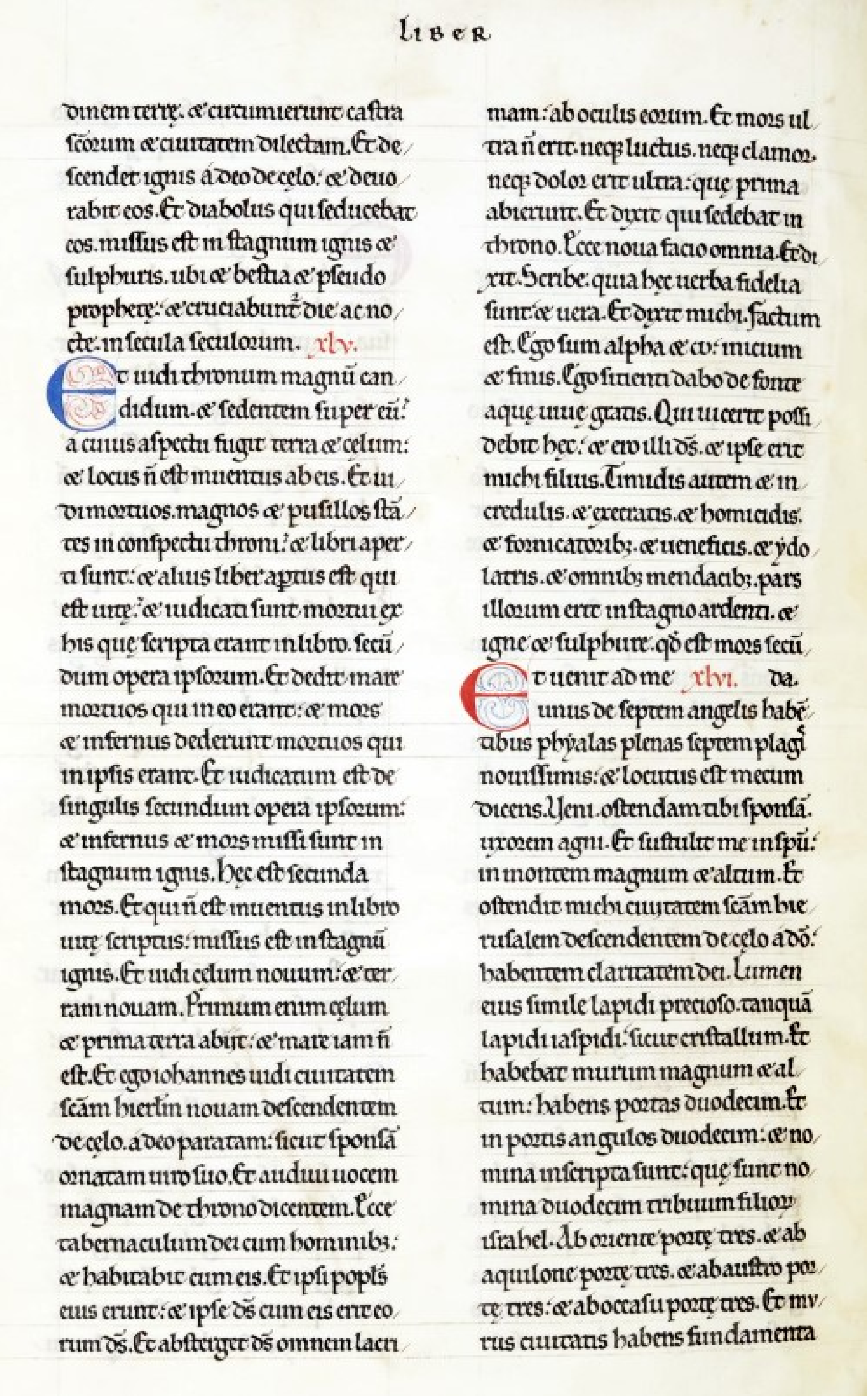
LIBER

dinem terre. et circumierunt castra
sctorum et ciuitatem dilectam. Et de
scendet ignis a deo de celo. et deuo
rabit eos. Et diabolus qui seducebat
eos. missus est in stagnum ignis et
sulphuris. ubi et bestia et pseudo
propheta: et cruciabuntur die ac no
cte in secula seculorum. xlv.
Et uidi thronum magnum can
didum. et sedentem super eum.
a cuius aspectu fugit terra et celum:
et locus non est inuentus ab eis. Et ui
di mortuos. magnos et pusillos sta
tes in conspectu throni. et libri aper
ti sunt: et alius liber apertus est qui
est uite. et iudicati sunt mortui ex
his que scripta erant in libro. secun
dum opera ipsorum. Et dedit mare
mortuos qui in eo erant: et mors
et infernus dederunt mortuos qui
in ipsis erant. Et iudicatum est de
singulis secundum opera ipsorum:
et infernus et mors missi sunt in
stagnum ignis. Hec est secunda
mors. Et qui non est inuentus in libro
uite scriptus: missus est in stagnum
ignis. Et uidi celum nouum: et ter
ram nouam. Primum enim celum
et prima terra abiit: et mare iam non
est. Et ego iohannes uidi ciuitatem
sanctam hierusalem nouam descendentem
de celo. a deo paratam: sicut sponsam
ornatam uiro suo. Et audiui uocem
magnam de throno dicentem. Ecce
tabernaculum dei cum hominibus:
et habitabit cum eis. Et ipsi populus
eius erunt: et ipse deus cum eis erit eo
rum deus. Et absterget deus omnem lacri
mam ab oculis eorum. Et mors ul
tra non erit. neque luctus. neque clamor.
neque dolor erit ultra: que prima
abierunt. Et dixit qui sedebat in
throno. Ecce noua facio omnia. Et di
xit. Scribe: quia hec uerba fidelia
sunt et uera. Et dixit michi. Factum
est. Ego sum alpha et ω: initium
et finis. Ego sitienti dabo de fonte
aque uiue gratis. Qui uicerit possi
debit hec: et ero illi deus. et ipse erit
michi filius. Timidis autem et in
credulis. et execratis. et homicidis.
et fornicatoribus. et ueneficis. et ydo
latris. et omnibus mendacibus. pars
illorum erit in stagno ardenti. et
igne et sulphure. quod est mors secunda.
Et uenit ad me xlvi. Da
unus de septem angelis haben
tibus phyalas plenas septem plagis
nouissimis: et locutus est mecum
dicens. Veni. ostendam tibi sponsam
uxorem agni. Et sustulit me in spiritu
in montem magnum et altum. Et
ostendit michi ciuitatem sanctam hie
rusalem descendentem de celo a deo
habentem claritatem dei. Lumen
eius simile lapidi precioso. tanquam
lapidi iaspidi. sicut cristallum. Et
habebat murum magnum et al
tum: habens portas duodecim. Et
in portis angelos duodecim: et no
mina inscripta sunt: que sunt no
mina duodecim tribuum filiorum
israhel. Ab oriente porte tres. et ab
aquilone porte tres. et ab austro por
te tres: et ab occasu porte tres. Et mu
rus ciuitatis habens fundamenta

Au verso, l'Ascension (détail du folio 133r).